

**Atenció a l'estudiantat
amb discapacitat i altres trastorns
a la Universitat Rovira i Virgili**

Una guia per als docents

Atenció a l'estudiantat amb discapacitat
i altres trastorns a la URV.
Una guia per als docents

Tarragona, 2013

Edita:
Publicacions URV

1.ª edició: Desembre de 2013
ISBN: 978-84-695-7893-3
Dipòsit legal: T-1270-2013

Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili:
Av. Catalunya, 35 - 43002 Tarragona
Tel. 977 558 474
www.publicacionsurv.cat
publicacions@urv.cat

Aquesta edició està subjecta a una llicència Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported de Creative Commons. Per veure'n una còpia, visiteu <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/> o envieu una carta a Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California 94105, USA.

¶ Aquesta editorial és membre de la Xarxa Vives i de l'UNE, fet que garanteix la difusió i comercialització de les seves publicacions a escala estatal i internacional.

Índex

Presentació	7
Nota prèvia	9
1. Introducció	11
2. Objectius de la guia	13
3. Principis que han de guiar la intervenció	15
4. Recomanacions generals	17
5. Discapacitat auditiva	23
6. Discapacitat visual	35
7. Discapacitat motriu	51
8. Dificultats específiques d'aprenentatge	61
9. Trastorns mentals	69
10. Normativa referent a l'estudiantat universitari amb discapacitat	77
11. La URV i l'atenció a l'estudiantat amb discapacitat	81
12. Normes d'actuació en cas d'emergència, evacuació o confinament	83
13. Bibliografia	85

Presentació

La docència com a primera missió de la Universitat descansa en la tasca compromesa del professorat, autèntic facilitador dels contextos d'aprenentatge més efectius per a l'adquisició dels coneixements i les competències que han de possibilitar a l'estudiantat un òptim trànsit cap al món professional. Aquest paper és encara més determinant en el cas de l'estudiantat amb discapacitat, en el qual l'assoliment de les competències relacionades amb una determinada matèria pot requerir especificitats en la tasca docent. És per això que el paper del professorat ha esdevingut un element clau per a l'èxit acadèmic d'aquests estudiants i, per tant, de la seva oportunitat per desenvolupar-se personalment i professionalment, com qualsevol altre ciutadà.

Per complir adequadament aquesta funció, i des del convenciment que la universitat representa la continuïtat de l'esforç de la comunitat educativa envers l'estudiantat amb necessitats educatives específiques, cal proveir el professorat de les eines i els recursos necessaris per atendre convenientment les necessitats d'aquests estudiants, així com per aplicar les metodologies o les adaptacions curriculars pertinents per a cada cas.

Per aquest motiu resulta del tot necessària aquesta guia, que recull un conjunt significatiu de principis i recomanacions generals útils per al professorat a l'hora d'atendre les necessitats educatives d'aquest grup d'estudiants. Al mateix temps, l'obra pretén augmentar el grau de sensibilització del professorat i proporcionar-li una formació adient per, si cal, plantejar solucions personalitzades.

Cada persona amb discapacitat (com qualsevol altra) té una sèrie de característiques personals (entre les quals, les específiques de la seva discapacitat) que la fan única. En aquest sentit, les recomanacions que trobem a la guia només són un marc comú mitjançant el qual s'afavoreix el coneixement de la

persona amb una discapacitat perquè assoleixi la seva plena integració en una universitat més inclusiva.

Voldria agrair especialment al Dr. Gabriel Comes, la Dra. Maria Vives, la Sra. Belén Parera i la Sra. Gemma Vedriel, investigadors de la nostra universitat, la realització d'aquesta guia, que ens permet disposar d'una eina més per avançar cap al repte d'aconseguir una universitat plenament inclusiva, on sigui efectiva la igualtat d'oportunitats de l'estudiantat amb discapacitat.

Francesc Xavier GRAU VIDAL
Rector de la Universitat Rovira i Virgili

Nota prèvia*

Aquesta guia és d'aplicació en els casos en què els estudiants han informat la Universitat de la seva discapacitat o trastorn, d'acord amb el procediment establert.

Si els professors detecta altres casos dels quals no s'ha informat prèviament, cal seguir el protocol d'actuació fixat amb caràcter específic per la Universitat.

---

* Document elaborat pel Dr. Gabriel Comes, la Dra. Maria Vives, la Sra. Belén Parera i la Sra. Gemma Vedriel, professors i investigadors del Departament de Pedagogia de la URV; revisat per diferents serveis i unitats de la URV, i aprovat pel Consell de Govern de la URV en la sessió ordinària de 10 de juliol de 2012.

1. Introducció

La necessitat de disposar d'una guia perquè el professorat universitari pugui atendre els estudiants amb discapacitat i altres trastorns es pot justificar per diverses raons:

- a)* La presència d'aquest col·lectiu és cada vegada més gran a les aules universitàries, fet que comporta nous reptes docents i fa necessària la formació permanent del professorat.
- b)* Aquests estudiants poden presentar necessitats educatives diferents a la resta de companys, que s'han d'atendre de manera convenient. Fonamentalment, els obstacles d'aprenentatge amb què es troben provenen de la utilització inadequada dels materials, els mètodes d'ensenyament i els mètodes d'avaluació.
- c)* Alguns professors desconeixen les metodologies i actuacions educatives adients per atendre les necessitats específiques d'aprenentatge.
- d)* Existeixen recomanacions d'organismes estatals i internacionals, així com també un marc legislatiu que obliga les universitats a implementar accions que garanteixin la no-discriminació.
- e)* La Universitat Rovira i Virgili (URV) s'ha dotat d'una normativa per aconseguir una institució més inclusiva que cal complir.

Per aquestes raons, la guia docent que es presenta pot resultar un bon recurs per ajudar el professorat a aconseguir que el seu ensenyament sigui de més qualitat i pugui atendre millor tot el seu alumnat, tant si té necessitats educatives específiques com si no en té. A més, és una eina que contribueix a fer realitat les

normatives i recomanacions que es donen per evitar l'exclusió dels estudiants universitaris amb discapacitat i altres trastorns.

Així, la guia recull principis i recomanacions generals que cal tenir en compte per donar resposta a les necessitats educatives més freqüents que aquests estudiants acostumen a presentar. Aquestes recomanacions són de caràcter general, perquè hi ha molta heterogeneïtat en les capacitats i les limitacions i perquè és molt difícil conèixer la trajectòria acadèmica i el context familiar, social i universitari de cada estudiant. D'altra banda, la constant recerca sobre atenció a la diversitat de l'alumnat i l'aparició de nova normativa sobre aquesta temàtica fan que aquestes recomanacions hagin de restar obertes a les aportacions de millora que es puguin rebre per part de la comunitat universitària.

Davant la impossibilitat d'incloure les nombroses i diverses discapacitats i trastorns que els estudiants poden presentar, a la guia es consideren les categories següents:

- discapacitats auditives
- discapacitats visuals
- discapacitats motrius
- dificultats específiques d'aprenentatge
- trastorns mentals

Malgrat que les guies docents tradicionals només tenen en compte els estudiants amb discapacitat, hem cregut convenient incloure-hi també els que tenen dificultats específiques d'aprenentatge i trastorns mentals. En primer lloc, perquè aquests estudiants presenten unes necessitats educatives específiques que, si no s'atenen convenientment, poden resultar molt discapacitants. En segon lloc, perquè el professorat universitari coneix poc la problemàtica d'aquest alumnat, molt menys que la que presenta l'estudiant amb discapacitat (visual, auditiva i motriu). I, finalment, perquè la bibliografia científica ha tractat poc l'estudiant universitari amb dificultats d'aprenentatge i trastorns mentals, malgrat que cada vegada són més presents a les aules. Per tot plegat, creiem que cal que les seves necessitats també siguin conegudes pel professorat.

Per elaborar aquesta guia docent se n'han consultat d'altres de diferents universitats, tant de l'Estat espanyol com estrangeres, i també s'han recollit, a través d'enquestes, les opinions del professorat de la URV i dels estudiants amb discapacitat d'aquesta universitat. A més a més, s'hi han incorporat els suggeriments d'organismes i associacions representants de les persones amb discapacitat i altres trastorns.

2. Objectius de la guia

Amb aquesta guia es volen assolir els objectius següents:

- Oferir una eina més perquè la URV sigui una universitat inclusiva.
- Complir la legislació (autonòmica, estatal i internacional) que exigeix assegurar la igualtat d'oportunitats de l'estudiantat amb discapacitat.
- Recollir les recomanacions d'organismes estatals i internacionals que vetllen pels drets de les persones amb discapacitat per fer-les realitat a la universitat.
- Aconseguir que la inclusió a les aules universitàries de l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns sigui un fet i ho sigui de forma exitosa.
- Procurar que les necessitats específiques que presenta l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns, diferents a la resta dels seus companys, siguin previstes i ateses.
- Sensibilitzar el professorat de la necessitat de canviar, si cal, la seva pràctica docent, si així s'atén millor les necessitats educatives de l'estudiantat.
- Orientar el professorat sobre actuacions docents que han resultat exitoses per atendre adequadament l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns, així com proporcionar-los informació sobre les característiques d'aquest col·lectiu.

- Donar resposta a les demandes del professorat per formar-se i informar-se sobre com atendre eficientment l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns.
- Ajudar a millorar la qualitat de l'aprenentatge de tots els estudiants universitaris de la URV, tant si tenen alguna necessitat educativa com si no, amb l'aplicació de pràctiques inclusives d'ensenyament.

Així, doncs, aquesta guia té com a finalitat principal oferir al professorat universitari de la URV informacions i orientacions i principis bàsics d'actuació perquè la seva docència sigui de la màxima qualitat possible i, també, perquè sàpiga compensar, minimitzar o impedir els efectes negatius que les discapacitats i altres trastorns poden causar a alguns dels seus alumnes, amb l'objectiu de fer de la URV una universitat més inclusiva.

3. Principis que han de guiar la intervenció

La universitat del futur ha de fer front al repte de millorar la qualitat de l'ensenyament en benefici de tots els estudiants, tant si presenten discapacitat o altres trastorns com si no. Cal saber que la discapacitat i els trastorns no són una condició de la persona, sinó una forma determinada de funcionament relacionada amb una complexa sèrie de condicions, moltes de les quals vinculades a l'ambient social. Aquestes condicions, segons la intervenció educativa que s'apliqui, poden facilitar o impedir la seva plena participació. Per tant, la societat i la comunitat és responsable de crear un entorn accessible que permeti el desenvolupament i la participació plena en la vida social de totes les persones.

Per aconseguir aquest objectiu, la URV s'ha de guiar, entre d'altres, pels principis rectors següents:

- Principi d'igualtat d'oportunitats, que pressuposa suprimir tota mena de discriminació i aconseguir un entorn físic i acadèmic accessible a tothom.
- Principi de respecte per la diferència i l'acceptació de les persones amb discapacitat i altres trastorns, com a part de la diversitat i la condició humana.
- Principi d'equitat com a element compensador de les desigualtats, que fa efectiu la igualtat d'oportunitats, la inclusió educativa i la no-discriminació.
- Principi de participació, que comporta la implicació d'aquests estudiants en la presa de decisions per tal de fer efectiva una política d'inclusió.

En definitiva, a la URV cal seguir un model educatiu inclusiu, que, a diferència del model d'integració, es caracteritza pels aspectes següents (Ainscow, 2003):

- a) La inclusió és un procés, una recerca interminable de formes més adequades de respondre a la diversitat.
- b) La inclusió se centra en la identificació i l'eliminació de barreres.
- c) La inclusió és assistència, participació i rendiment de tots els alumnes.
- d) La inclusió posa una atenció especial en els grups d'alumnes en perill de ser marginats, exclosos o amb risc de no assolir un rendiment òptim.

S'ha d'aconseguir que tots els estudiants, sense exclusió, puguin desenvolupar al màxim les seves capacitats i obtenir un millor nivell acadèmic i educatiu. La present guia docent és un bon recurs que pot ajudar a assolir aquesta fita.

4. Recomanacions generals

A continuació presentem una sèrie de recomanacions de caràcter general que poden resultar útils per orientar la tasca del professorat en la seva intervenció amb alumnat amb discapacitat i altres trastorns.

4.1 Orientacions bàsiques

- Interactueu amb l'alumnat amb discapacitat i altres trastorns amb la idea que abans que res són estudiants i que, per tant, han de ser tractats com la resta de companys.
- Heu de saber que en cada tipus de discapacitat i de trastorn es presenta una gran varietat de necessitats i potencialitats, per la qual cosa els professors s'han de centrar en cada estudiant en particular: cada persona és única.
- Eviteu simplificacions, estereotips i tòpics sobre els trastorns i les discapacitats i centreu-vos, com ja s'ha dit, en les característiques particulars de cada estudiant.
- Penseu que un alt grau d'afectació no sempre es correspon amb més limitacions en el rendiment acadèmic.
- Tingueu present que alguns estudiants poden presentar discapacitats múltiples.
- Recordeu que algunes discapacitats i alguns trastorns no sempre són visibles.

- Feu èmfasi en les capacitats dels estudiants i no en les seves limitacions.
- Mostreu una actitud positiva envers aquests estudiants, evitant sobreproteccions o discriminacions de qualsevol mena.
- Ajudeu-los, si cal, però no hi mantingueu un tracte preferent ni els ignoreu.
- Tingueu unes expectatives altes envers els seus assoliments acadèmics.
- Apliqueu el principi que anomenem *a posteriori*: les decisions i actuacions que es planifiquen per a l'estudiantat amb discapacitat i altres trastorns han de ser, en principi, les mateixes que les emprades per a la resta d'estudiants, que en teoria són les més eficients i eficaces. Només quan sorgeixen dificultats, o sigui a posteriori, s'han de fer adaptacions, cada vegada més específiques i particulars a mesura que augmenti el grau de dificultat, fins a arribar, si cal, a individualitzar-les.
- Demaneu el mateix nivell d'exigència a tots els estudiants, encara que a alguns se'ls hagi fet una modificació o adaptació. Tingueu en compte que les adaptacions no han de suposar per a aquests estudiants ni més ni menys feina que la que es demana als seus companys.
- Entengueu i valoreu el gran esforç que representa per a aquests estudiants poder seguir les classes i treure'n el màxim de profit.
- Estigueu oberts a les demandes i iniciatives que sol·licitin, ja que són ells qui millor coneixen les seves necessitats.

4.2 Comunicació i relacions interpersonals

- Feu servir un llenguatge positiu i no discriminador per referir-vos a les persones amb discapacitat. No utilitzeu expressions com “és un deficient” o “és un minusvàlid”, sinó “és una persona amb discapacitat”. El Fòrum de Vida Independent defensa l'expressió “persona amb diversitat funcional”.
- No empreu expressions compassives per referir-vos a les persones amb discapacitat i altres trastorns.
- No us sentiu incòmodes o neguitosos quan tracteu amb aquests estudiants: és normal que no conegueu aspectes de les seves necessitats ni

sapigueu del tot com actuar. Cal comportar-se amb naturalitat i amb franquesa.

- No tingueu cap recança a preguntar a l'estudiant sobre la manera d'actuar i d'ajudar-lo, ja que la millor font d'informació és la mateixa persona.
- Pregunteu abans d'oferir qualsevol tipus d'ajuda, i no us sentiu dolguts si no l'accepta.
- Respecteu el dret de l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns a no donar a conèixer la seva situació a la resta de companys, encara que cregueu que seria convenient fer-ho. Cal respectar la seva intimitat i la seva decisió.
- Preserveu la confidencialitat de les dades tal com estableix la legislació vigent.¹ Assegureu-vos que també la respectin altres persones que en un moment determinat puguin intervenir directament o indirectament en aquests estudiants.
- Poseu-vos d'acord amb l'estudiant que vol donar a conèixer la seva situació als companys en els termes en què es farà i en la informació bàsica que es proporcionarà.
- Assegureu la relació comunicativa entre professorat i estudiants amb discapacitat i altres trastorns promovent, si cal, la conversa i augmentant els contactes personals i les tutories.
- Intenteu establir un clima de cooperació entre tots els estudiants i remarqueu la importància de la solidaritat. Dissenyeu accions en què aquesta cooperació sigui necessària i efectiva, per exemple plantejant treballs en equip.
- Animeu l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns a mantenir una actitud activa en relació amb la vida universitària.

4.3 Aspectes organitzatius, curriculars i metodològics

- Assegureu-vos que els webs, plataformes digitals oficials de consulta i altres fonts d'informació són accessibles.

---

¹ Llei orgànica 15/1999, de protecció de dades (LOPD) i Reial decret 1720/2007, de desenvolupament de la LOPD.

- Potencieu l'ús de les noves tecnologies (correu electrònic, suport Moodle, pissarra digital...) com a mitjà de comunicació i de consulta.
- Feu les adaptacions curriculars, metodològiques, organitzatives, etc. que calguin per garantir el principi d'igualtat d'oportunitats a les aules. Les adaptacions curriculars consisteixen a adequar el currículum perquè determinats objectius o continguts siguin més accessibles a l'estudiant amb discapacitat, o bé a cercar elements del currículum alternatius i equivalents als que no poden aconseguir per la seva discapacitat. L'estudiant ha de sol·licitar prèviament les adaptacions curriculars, i cal seguir el procediment establert a la Normativa d'adaptacions per als estudiants amb discapacitat de la URV.
- Aquestes adaptacions han de ser fruit d'una avaluació de les seves necessitats particulars i coherents amb les seves experiències educatives.
- Penseu que la majoria d'adaptacions no significatives que s'acostumen a fer per als estudiants amb necessitats educatives són fàcils de dissenyar i d'aplicar i solen beneficiar tots els estudiants en general.
- Parleu abans amb l'estudiant sobre la conveniència o no de dur a terme una actuació només dirigida a ell o ella per raó de la seva discapacitat o trastorn.
- Trieu un company o companya de referència, que pot anar canviant, per ajudar l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns en les seves tasques acadèmiques, si tots dos hi estan d'acord.
- Assegureu l'accessibilitat de l'estudiant amb discapacitat a les dependències on es dugui a terme la docència, les tutories, les classes pràctiques i les pràctiques externes. Reviseu els elements que en podrien limitar l'activitat: endolls, penja-robes, il·luminació, etc. En definitiva, es tracta de garantir-ne o facilitar-ne la independència, l'autonomia i la seguretat, eliminant totes les barreres que ho impedeixin.
- Respecteu el ritme de l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns quan intervé o actua a classe.
- Assegureu la participació d'aquest estudiant en els debats i converses a classe, creant les condicions necessàries perquè ho pugui fer o invitant-lo a intervenir.
- Faciliteu que pugui escollir el grup de treball que més s'adeqüi a les seves circumstàncies personals.

- Tingueu en compte que alguns d'aquests estudiants poden faltar sovint a classe per qüestions mèdiques o hospitalàries.
- Accepteu la presència de personal de suport dins l'aula.
- Facilitau que l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns pugui triar el lloc de l'aula que li permeti seguir la classe millor. Si convé, en classes molt nombroses podeu reservar el lloc òptim per a ell o ella i el personal de suport (si en té).
- Permeteu la utilització de material específic o tecnològic d'assistència que necessitin aquests estudiants (gravadores, ordinadors portàtils, etc.) per seguir les classes.
- Familiaritzeu-vos amb els recursos tècnics i tecnològics específics que facin servir.
- Utilitzeu diferents metodologies d'ensenyament i potencieu les que s'ajusten millor a les necessitats que presenta l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns.
- Escolliu recursos materials que no dificultin els seus aprenentatges i s'adeqüin a les seves potencialitats. De la mateixa manera, a l'hora d'adquirir material informàtic, consultar alguna informació a la xarxa o visionar un document, prioritzeu els més accessibles d'acord amb la seva problemàtica (pels subtítols, pel contingut, per la presentació visual, per la mida de lletra...).
- Promoveu les tutories individuals d'assignatura com a mitjà per assegurar-vos que segueix amb normalitat les classes.
- Coordineu-vos amb els tutor acadèmics que fan el seguiment d'aquests estudiants al llarg de la seva formació universitària, que són els responsables de dur a terme els programes i les activitats de tutoria adreçats als estudiants amb discapacitat i altres trastorns que s'hagin establert per part dels departaments o centres, sota la coordinació i supervisió de la unitat d'atenció a la discapacitat, tal com marca l'Estatut de l'estudiant.
- Intercanvieu experiències entre el professorat que imparteix docència al mateix alumnat amb discapacitat o altres trastorns, i també amb el professorat i personal que l'atén fora de la Universitat en la realització de pràctiques externes.

- Tingueu una presa de contacte amb l'estudiant amb discapacitat i altres trastorns durant els primers dies de classe, per informar-vos especialment de les dificultats que pot tenir i de la millor manera d'ajudar-lo.
- Dins els terminis establerts a la Normativa de docència, doneu a conèixer al més aviat possible el pla de treball perquè pugui preparar-se o adaptar amb temps les tasques acadèmiques previstes (materials, bibliografia, metodologia, espais on s'ha de treballar...). No és convenient fer canvis d'última hora.
- A més de la informació continguda a la guia docent i al pla de treball, informeu a principi de curs verbalment i individualment l'estudiant amb discapacitat o altres trastorns, de manera detallada, sobre el tipus d'avaluació i els criteris que s'adoptaran per aprovar la matèria.
- Avalueu els resultats d'aprenentatge, sempre que sigui possible, amb les mateixes tècniques que la dels seus companys, exigint-li els mateixos resultats d'aprenentatge, de competències i d'objectius planificats.
- Adapteu, quan calgui, les proves d'avaluació a les necessitats d'aquests estudiants, per exemple substituint una prova d'opció múltiple per una d'assaig, una prova oral per una d'escrita o bé a la inversa.
- Doneu més temps, si cal, per fer un examen o prova, sense que aquest sigui il·limitat.
- Considereu la possibilitat de recollir i completar informació per a l'estudiant amb discapacitat o altres trastorns sobre alguna pregunta de la prova o examen, un cop aquesta ja s'hagi dut a terme.
- Assegureu-vos que la revisió de les proves d'avaluació s'efectuaran en un lloc accessible que s'adaptarà a les seves necessitats específiques.

5. Discapacitat auditiva

5.1 Concepte

La discapacitat auditiva és una alteració en les funcions sensorials auditives o a les estructures de l'orella o del sistema nerviós que produeixen problemes en l'adquisició i desenvolupament del llenguatge oral. Sovint s'utilitzen els termes *hipoacúsia* i *sordesa* per fer referència a la pèrdua auditiva, però no són conceptes sinònims: en la hipoacúsia hi ha un grau d'audició residual funcional, mentre que en la sordesa aquesta audició funcional no existeix i el llenguatge oral no s'adquireix de forma espontània.

Podem classificar la discapacitat auditiva segons tres criteris: grau de pèrdua, localització i moment d'adquisició.

<i>Criteris</i>	<i>Tipus</i>
Grau de pèrdua	<i>Audició normal.</i> De 0 a 20 dB <i>Hipoacúsia lleu.</i> Pèrdua auditiva entre 20 i 40 dB. Percepció global de la parla, excepte alguns fonemes. <i>Hipoacúsia mitjana.</i> Pèrdua auditiva entre 40 i 70 dB. Pot comportar pèrdua d'informació en converses i molt mala discriminació de paraules. Percepció global de la parla només amb ajuda d'audiòfons. <i>Hipoacúsia severa.</i> Pèrdua auditiva entre 70 i 90 dB. Només es percep la veu molt forta i distorsionada. Per captar missatges orals cal lectura labiofacial, audiòfons i entrenament auditiu. <i>Hipoacúsia profunda.</i> Pèrdua auditiva de més de 90 dB. Només es perceben sorolls forts i per vibració. La veu es nasalitza. <i>Cofosi.</i> Pèrdua total d'audició.

Críteris	Tipus
Localització	<i>Transmissiva o conductiva.</i> Afectació a l'orella externa i mitjana. <i>Perceptiva o neurosensorial.</i> Afectació a l'orella interna, vies nervioses i còrtex cerebral. <i>Mixta.</i> Afecta simultàniament les dues estructures.
Moment adquisició	<i>Prelocutiva.</i> Adquisició de la discapacitat abans dels 3 anys <i>Postlocutiva.</i> Adquisició de la discapacitat després dels 3-4 anys

Les persones sordes poden saber parlar amb llengua de signes o no. Si utilitzen la llengua de signes per comunicar-se, poden necessitar un intèrpret; en cas contrari, fan servir la labiolectura.

5.2 Necessitats específiques

L'estudiant amb discapacitat auditiva (total o parcial), malgrat tenir un bon desenvolupament del llenguatge, pot presentar:

- Dificultats en la comprensió del missatges orals. Cal saber que la lectura labial no sempre garanteix la total comprensió. D'altra banda, les pròtesis auditives només són una ajuda a l'audició: compensen però no solucionen els problemes auditius.
- Dificultats en el seguiment i la comprensió de materials sonors (vídeos amb àudio, pel·lícules...).
- Dificultats per seguir el ritme ràpid de la parla dels professors.
- Dificultats per prendre apunts i seguir l'explicació dels professors al mateix temps.
- Dificultats per atendre simultàniament dues fonts d'informació.
- Dificultats en l'expressió oral.
- Baix índex d'habilitats conversacionals.
- Dificultats per mantenir una conversa en grup, ja que pot tenir problemes per seguir l'emissor.
- Comportaments o reaccions inadequades perquè no capta o no interpreta correctament una informació verbal, per exemple el sentit d'una conversa entre oients.

- Necessitat de servir-se de mitjans d'informació alternatius (subtítols, cartells, rètols, senyals...) per suplir o complementar la informació emesa per via auditiva.
- Necessitat d'utilitzar recursos addicionals per eludir les barreres comunicatives (equip de freqüència modulada, bucle magnètic, megafonia de qualitat, etc.).
- Necessitat de rebre informació verbal en llengua de signes mitjançant un intèrpret de llengua de signes.

5.3 Actuacions del professorat

També s'aconsella llegir l'apartat "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

5.3.1 Relació i comunicació amb l'estudiant

- Parleu-hi amb naturalitat, sense cridar, amb frases curtes; però no amb estil telegràfic.
- Doneu importància als gestos, especialment de la cara, per poder transmetre millor les emocions.
- Utilitzeu frases ben estructurades i a un ritme normal, procurant articular correctament sense exagerar els moviments de la boca ni forçar la veu. Us podeu ajudar de gesticulacions naturals, expressions facials i el llenguatge corporal per facilitar la captació del missatge.
- Doneu temps perquè l'estudiant es pugui expressar, respectant el seu ritme.
- Permeteu, si és necessària, la presència d'un intèrpret de signes a classe, a l'examen i a les tutories. Aquest intèrpret us pot demanar algun aclariment per fer eficaçment la seva feina (tingueu present que la seva funció no és explicar ni ampliar la informació, sinó traduir-la).
- Acordeu amb l'intèrpret les estratègies comunicatives que es faran servir per facilitar a l'estudiant amb discapacitat auditiva la captació òptima del discurs oral, especialment en classes magistrals o conferències. Si és possible, proporcioneu prèviament a l'intèrpret el text de la conferència per si necessita acordar amb l'estudiant algun signe convencional per traduir una paraula determinada.

- Doneu les explicacions, de forma clara, sempre a l'estudiant, no a l'interpret.
- Proporcioneu, si és el cas, la informació de forma successiva: primer oral i després visual.
- Informeu el grup de classe, si l'estudiant amb dificultats d'audició ho desitja, sobre com interactuar-hi perquè la comunicació amb la resta de companys sigui al màxim d'eficient.
- Assigneu, si cal, un company o companya tutor perquè l'ajudi, especialment per aclarir-li la informació oral que es dona a classe. Es pot anar canviant el tutor si es creu convenient.
- Crideu l'atenció de l'estudiant amb dificultats d'audició quan li vulgueu parlar, movent la mà dins del seu camp visual o bé tocant-li suaument el braç. No és recomanable tocar-li el cap o l'espatlla per no espantar-lo.
- Faciliteu la lectura labial a l'estudiant que la utilitzi, buscant les condicions òptimes per a l'emissió dels missatges:
  - Parleu-hi de cara i tan a prop com sigui possible (sempre a una distància no superior als 3-4 metres).
  - La vostra cara ha d'estar ben il·luminada, evitant contrallums. Si s'ha d'enfosquir l'aula, assegureu-vos que pot fer una bona lectura labial (per exemple, acostant-vos-hi més).
  - Mantingueu la boca lliure d'obstacles (mà, bolígraf...).
  - Si porteu bigoti o barba, tingueu més cura en l'expressió oral.
  - No parleu mentre camineu.
  - Eviteu parlar desquena mentre escriviu a la pissarra.
- Procureu que l'estudiant amb dificultats auditives pugui desenvolupar les seves habilitats conversacionals i que els companys compreguin les seves dificultats expressives. Reforceu positivament les seves intervencions.
- Indiqueu-li de manera positiva, si s'escau, que reguli el to de veu.
- Vigileu que en un debat els alumnes no parlin tots alhora, i feu-hi respectar el torn de paraules demanades.

- Creeu un clima de seguretat, fomentant que l'estudiant amb dificultats auditives pugui demanar algun aclariment o preguntar.
- Tingueu cura, en els desplaçaments amb l'estudiant, dels possibles obstacles que es pugui trobar pel camí mentre llegeix els llistats, i camineu a poc a poc al seu costat.
- Expliqueu-li el que passa quan s'interromp l'explicació per causes externes (un timbre, una trucada a la porta...).

5.3.2 Organització de l'espai

- Permeteu, aplicant el principi a posteriori, que l'estudiant amb dificultats d'audició s'assegui on vulgui, per bé que sabent que per facilitar una bona lectura labial cal que es donin unes condicions òptimes (esmentades anteriorment).
- Facilitau o reserveu, si l'estudiant així ho desitja, el millor lloc de l'aula perquè pugui atendre simultàniament diverses fonts informatives: projecció, pissarra i discurs del docent, entre d'altres.
- Facilitau-li, si cal, un espai a l'aula lliure de distraccions i d'estímul visual, per exemple lluny d'un lloc de pas de companys o de la porta d'entrada.
- Tingueu cura de l'acústica (soroll ambiental, reverberació...) i la il·luminació de l'aula (contrallums, ombres,) que poden dificultar la captació dels missatges.
- Sapigueu que la millor manera que un estudiant amb dificultats auditives tregui el màxim profit d'un debat és posant les cadires en forma de U.

5.3.3 Metodologia

- Prioritzeu les estratègies i els suports visuals davant dels orals, ja que la via més eficaç que té l'estudiant amb dificultats d'audició per captar la informació és l'escrita:
  - Vídeos i DVD subtitulats.
  - Diapositives, diagrames, dibuixos...
  - Canó de vídeo per projectar presentacions.

- Pissarra tradicional i pissarra digital interactiva.
- Rètols i plafons informatius.
- Recomaneu que els documents sonors estiguin subtitulats, ja que aquests estudiants poden tenir dificultats per seguir-los i entendre'ls. Si no és possible la subtitulació dels vídeos o DVD, és convenient facilitar un guió que en destaquï els punts més rellevants.
- Eviteu les exposicions massa llargues i amb un ritme d'explicació ràpid, sobretot si l'estudiant amb discapacitat auditiva necessita un intèrpret de signes.
- Escriviu un guió o un mapa conceptual del que explicareu a classe. També podeu utilitzar un mapa conceptual per resumir o destacar els punts més important explicats.
- Doneu el material o els apunts de la lliçó abans de les classes, fins i tot a l'intèrpret, ja que així podrà preparar la seva actuació.
- Feu comentaris aclaridors amb freqüència i lliureu un glossari terminològic sobre vocabulari específic i paraules noves que es tractaran a classe.
- Procureu no simultaniejar dues informacions al mateix temps.
- Quan un estudiant amb dificultats d'audició demana una puntualització, no repetiu una explicació o una pregunta amb les mateixes paraules, sinó més aviat poseu exemples o, si convé, escriviu-ho a la pissarra.
- Assegureu-vos, de tant en tant, que l'estudiant amb dificultats auditives segueix la classe i entén les qüestions més rellevants formulant-li alguna pregunta. Feu-ho també a la resta de companys perquè no se senti tutelat.
- Repetiu les preguntes o comentaris dels companys, especialment dels que siguin darrere de l'estudiant amb dificultats d'audició, i indiqueu-li qui parla perquè pugui seguir la discussió o debat.
- Feu repetir l'exposició oral de l'estudiant amb discapacitat auditiva si el seu discurs no s'ha entès bé.
- Prioritzeu el treball individual o els agrupaments d'alumnes a l'aula en petit grup.

- Proporcioneu a l'estudiant amb discapacitat auditiva, si cal, un company o companya que agafi els apunts si no hi ha una persona de suport que faci aquesta tasca.
- Aconselleu a l'estudiant amb discapacitat auditiva que revisi periòdicament amb els professors els seus apunts, per completar-los si cal.
- Assegureu-vos que estigui disponible el material específic que es necessita per augmentar la comprensió de l'estudiant amb discapacitat auditiva.
- Valoreu l'ús de la pissarra digital interactiva, que per a aquest tipus de discapacitat pot oferir, fonamentalment, els avantatges següents:
  - Reforçar audiovisualment les explicacions amb la projecció de materials digitals (imatges, vídeos...).
  - Facilitar l'escriptura i subratllar les idees o paraules que es vulguin destacar des de la pantalla.
  - Fer un esquema o escriure les idees que sorgeixen en un debat sobre un tema. D'aquesta manera, el veu tota la classe i es pot emmagatzemar i passar a l'estudiant posteriorment perquè l'estudiï.
- Recomaneu l'ús de les noves tecnologies per intercanviar informació, i feu servir l'espai Moodle de la matèria.

5.3.4 Avaluació

- Recordeu que el més aconsellable a l'hora d'avaluar és utilitzar el mateix model de prova valorativa per a tots els estudiants, però cal saber que per a l'alumnat amb dificultats d'audició les proves escrites resulten més fàcils i comprensibles.
- Tingueu present que, entre les opcions de prova escrita, les de tipus test poden resultar més adequades, ja que no requereixen elaborar el discurs.
- En cas de proves orals, permeteu la presència, si aquest estudiant ho sol·licita, d'un intèrpret de llengua de signes perquè li solucioni dubtes.
- Si l'estudiant amb discapacitat auditiva ha de fer una prova oral, faciliteu-li la possible lectura labial i els mitjans tècnics d'ajuda a l'audició que facin falta.

- Doneu les instruccions de les proves o altres activitats avaluable de manera comprensible. Les podeu facilitar per escrit o bé comunicar-les de forma directa i personal amb bona vocalització.
- Contesteu personalment, un cop ha començat l'examen, les qüestions que planteji l'estudiant amb discapacitat auditiva i assegureu-vos que ho ha entès perfectament. Si la qüestió plantejada fa referència a la redacció d'una pregunta de l'examen, la podeu tornar a escriure servint-vos d'altres paraules.
- Augmenteu, si cal, la durada de la prova: se suggereix perllongar en un 25% el temps disponible, i arribar a un 50% en funció del grau de discapacitat auditiva de l'estudiant.
- Centreu-vos en el contingut de l'examen més que en els aspectes formals a l'hora d'avaluar, ja que alguns alumnes amb discapacitats auditives poden presentar dificultats lingüístiques.

5.4 Recursos específics per atendre persones amb discapacitat auditiva

Com a recursos i mitjans tècnics específics, convé esmentar els següents:

- *Audiòfon*. És un aparell electroacústic destinat a compensar els problemes auditius. Està compost d'un micròfon, que capta el so i el transforma en senyals elèctrics, i un amplificador, que augmenta el volum dels senyals rebuts i els envia a l'orella a través d'un motlle. N'hi ha de diferents tipus: intraauricular, retroauricular, intracanal o inserit en el conducte auditiu.
- *Implant coclear*. És un dispositiu electrònic que s'implanta quirúrgicament a l'orella interna i és activat per un altre dispositiu extern a l'orella. Transforma els senyals acústics en senyals elèctrics que estimulen el nervi auditiu, i permet rebre el so a les persones amb sordesa profunda.
- *Bucle magnètic*. És un sistema de cables que permet transformar en ones magnètiques el senyal sonor recollit a través d'un micròfon. Possibilita que les persones amb audiòfon o implant coclear puguin escoltar directament de forma més clara. El bucle també anul·la el soroll de fons.

- *Equip de freqüència modulada.* És un sistema extern que es compon d'un transmissor amb un micròfon, que du el docent, i d'un receptor, que du l'estudiant. L'equip millora la qualitat del senyal sonor que arriba a l'estudiant i permet eliminar la reverberació, reduir o eliminar el soroll ambiental i apropar la veu del professor. Permet, a més, la lliure mobilitat del docent.
- *Sistemes de micròfons i altaveus.* Permeten ampliar el so i la qualitat del so.
- *Quaderns de paper autocopiatiu.* Són llibretes autocopiatives que permeten calcar els apunts que es prenen a classe.
- *Subtitulació de materials audiovisuals.* És un recurs que permet a les persones amb discapacitat auditiva seguir la part àudio d'un document mitjançant la seva versió textual.
- *Eines facilitadores d'accés a les TIC* (encara que no siguin específiques per a persones amb discapacitat visual). Tauleta digitalitzadora, pissarra interactiva, pantalla interactiva, tauleta tàctil...

Com a recursos personals, cal esmentar:

- Els *intèrprets de llengua de signes*, que fan possible que l'estudiant amb discapacitat auditiva pugui seguir les explicacions i la dinàmica de la classe.
- Els "*prendors d'apunts*", que poden ser companys voluntaris o becaris, els quals tenen la funció principal de prendre apunts i ajudar l'estudiant amb sordesa a aclarir els dubtes que tingui a classe.

5.5 Informació bàsica

Alguns dels termes més usuals en l'àmbit de la discapacitat auditiva són:

- *Audiometria.* És una prova de diagnòstic que permet mesurar l'audició d'una persona mitjançant aparells electroacústics. La pèrdua auditiva es mesura en decibels (dB) i els resultats es representen en un audiograma.
- *Intèrpret de llengua de signes.* És un professional especialitzat en llengua de signes i en llengua oral que reproduïx la informació d'una llengua a l'altra per facilitar la comunicació entre algunes persones, una de les quals amb discapacitat auditiva. Gràcies a la seva interven-

ció, les persones amb discapacitat auditiva poden accedir a la comunicació i informació en igualtat de condicions respecte a la resta de la societat.

- *Lectura labial.* És una tècnica emprada principalment per les persones amb discapacitat auditiva que els permet captar els missatges que un interlocutor emet a través de la lectura dels llavis i l'expressió de la cara.
- *Llengua de signes.* És la llengua natural i pròpia de les persones amb discapacitat auditiva. Consisteix en una sèrie de signes gestuals articulats amb les mans i acompanyats d'expressions facials, moviments corporals, mirada... que permet establir un canal de comunicació i relació amb el seu entorn, igual que qualsevol llengua oral. A Catalunya s'utilitza la llengua de signes catalana (LSC), i a Espanya, la llengua de signes espanyola (LSE).

5.6 Organitzacions al servei de les persones amb discapacitat auditiva

Associació de Pares de Nens Sords de Catalunya (APANSCE)

Tel. 617 000 268

info@apansce.org

<www.apansce.org>

Associació Catalana per a la Promoció de les Persones Sordes

acapps@acapps.org

<www.acapps.org>

Asociación de Implantados Cocleares de España

<www.implantecoclear.org>

Associació de Persones Sordes de Tarragona i Comarques (ASOTARCO)

Tel. 977 250 592

aasotarcotarragona@gmail.com

Associació de Sords de Reus

Tel. 977 752 908

asoreus@hotmail.com

Centre d'Estudis de Llengua de Signes Catalana (ILLESCAT)

Tel. 934 183 945

associacioillescat@gmail.com

Centre de Recursos Pedagògics de la Llengua de Signes Catalana, SL
(LLESIG)

Tel. 934 508 331

llesig@llesig.net

Centro Español de Subtitulado y Audiodescripción (CESYA)

cesya@mtas.es

<www.cesya.es>

Confederación Estatal de Personas Sordas (CNSE)

cnse@cnse.es

<http://www.cnse.es>

Federació de Persones Sordes de Catalunya

<www.fesoca.org>

Federación Española de Asociaciones de Padres y Amigos de los Sordos
(FIAPAS)

Tel. 915 765 149

fiapas@fiapas.es

<www.fiapas.es>

6. Discapacitat visual

6.1 Concepte

La discapacitat visual és un terme ampli que engloba tant les persones cegues com les que tenen restes visuals (deficiència visual).

Segons l'ONCE, les persones amb ceguesa són les que no veuen res en absolut o solament tenen una lleugera percepció de la llum (poden ser capaces de distingir entre claror i fosc, però no la forma dels objectes). A l'Estat espanyol la ceguesa legal inclou totes les persones que amb correcció posada (ulleres) tenen una agudesesa visual menor de 0,1 a l'escala de Wecker (la desena part del que veu de lluny una persona amb una visió perfecta) o bé tenen un camp visual (l'àrea que veiem) menor de 10°.

Quan parlem de persones amb restes visuals ens referim a les que pateixen privació parcial del sentit de la vista i que amb la millor correcció possible podrien veure o distingir, encara que amb gran dificultat, alguns objectes a una distància molt curta. En condicions òptimes, algunes persones poden llegir la lletra impresa quan aquesta és clara i té una mida suficient, però generalment de forma més lenta, amb un esforç considerable i utilitzant ajudes especials.

D'altra banda, en el grup de persones amb restes visuals podem trobar:

- *Persones amb pèrdua d'agudesesa*: tenen molt disminuïda la capacitat per identificar visualment detalls.
- *Persones amb pèrdua de camp*: pateixen una reducció profunda del seu camp visual.

A continuació presentem una classificació de les persones amb discapacitat visual:

<i>Persones cegues</i>	<i>Persones amb restes visuals</i>
<i>Cecs totals.</i> Només perceben la llum	<i>Baixa visió.</i> Veuen objectes a pocs centímetres
<i>Cecs parcials.</i> Perceben la llum, siluetes i color	<i>Visió límit.</i> Necessiten ajudes òptiques i una presentació i il·luminació adequada dels estímuls visuals

6.2 Necessitats específiques

L'estudiant amb discapacitat visual té les mateixes característiques evolutives (cognitives, socials...) que la resta de companys, però presenta algunes dificultats específiques. Així, pel que fa a l'estudiant amb ceguesa, ens trobem amb:

- Dificultats en l'orientació espacial.
- Dificultats en la mobilitat per arribar a la universitat i moure's dins del campus i en els espais socials i educatius que ha d'utilitzar (aules, laboratoris...).
- Dificultats en l'autonomia personal (pot necessitar una altra persona per fer alguns desplaçaments o algunes accions).
- Més dificultats que la resta de companys per establir relacions personals.
- Poca expressió gestual.
- Limitació per rebre informació del món que l'envolta.
- Problemes per construir el seu coneixement, ja que ha d'emprar altres sentits diferents a la vista o informacions d'altres persones, així com recursos addicionals.
- Dificultat d'accés a la informació, recursos materials i programes educatius complementaris.
- Impossibilitat de llegir i captar informació visual que aporta el professorat a classe (ha d'emprar altres vies alternatives, especialment la sonora i la tàctil).

- Impossibilitat d'assabentar-se de les informacions en suport gràfic (cartells, plafons, etc.).
- Dificultats en la comprensió d'alguns conceptes abstractes amb influència visual (per exemple, els colors).
- Més lentitud en l'adquisició d'informació, especialment en la lectura i l'escriptura de textos en braille.
- Impossibilitat per aprendre per imitació visual.
- Dificultats en la interpretació correcta d'alguna paraula o frase, perquè no pot captar el llenguatge corporal ni la mirada de l'emissor.
- Més esforç en la realització de les tasques.

En el cas de l'estudiant amb restes visuals, els problemes se centren en l'agudesia visual, el camp visual i altres trastorns de la visió, com ara la manca de visió en colors, la manca d'agudesia en el contrast i la motilitat ocular defectuosa.

Per tant, les dificultats, encara que en menor gravetat que les persones amb ceguesa, es presenten fonamentalment en:

- L'orientació i la mobilitat.
- La lectura i captació d'informació gràfica (especialment elements multimèdia) que no estigui descrita textualment o de forma sonora o tingui:
  - poc contrast
  - imatges complexes
  - color inadequat
  - mida petita
  - dissenys poc flexibles que no permeten o dificulten la informació un cop ampliada
- La captació d'informació de textos escrits en mida estàndard.
- La lentitud i el cansament a l'hora de llegir i escriure.
- La visualització de:
  - objectes molt grans
  - objectes llunyans
  - objectes de prop
  - representacions tridimensionals

- formes compostes
- profunditat
- objectes en moviment
- objectes amb poca llum
- detalls distintius en formes i figures

Cal tenir present totes aquestes dificultats per poder compensar-les en la mesura que sigui possible.

6.3 Actuacions del professorat

També s'aconsella llegir l'apartat "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

6.3.1 Relació i comunicació amb l'estudiant

La persona amb discapacitat visual, com qualsevol altra, necessita sentir-se tractada amb normalitat, però perquè la relació i comunicació sigui efectiva cal tenir presents alguns aspectes:

- Presenteu-vos quan hi inicieu una conversa i, si convé, doneu-li més informació sobre la pròpia persona, com per exemple el nom de l'assignatura que impartiu.
- Saludeu quan hi passeu pel costat o hi sigueu a prop, ja que pot detectar la vostra presència encara que no sàpiga de qui es tracta.
- Identifiqueu els assistents si un estudiant amb discapacitat visual s'incorpora a una conversa d'un petit grup. També feu-li saber la presència d'altres persones quan entra en un lloc concorregut.
- Identifiqueu-vos quan entreu en un lloc on hi ha l'estudiant amb discapacitat visual.
- Acomiadeu-vos-en quan marxeu de l'aula o de l'espai que compartiu amb l'estudiant amb discapacitat visual. No el deixeu sol sense avisar-lo.
- Digueu-li el nom si us hi dirigeix durant un debat o conversa en grup. Esmenteu-lo també quan vulgueu captar la seva atenció.
- Dirigiu-hi la mirada quan hi parreu perquè pugui rebre el so de forma adequada.

- Dirigiu-vos directament a l'estudiant amb discapacitat visual i no a la persona que l'ajuda, quan en vulgueu saber alguna cosa.
- Empreu un to de veu normal quan converseu amb l'estudiant amb discapacitat visual.
- No utilitzeu paraules que exigeixen la visió per poder ser enteses (“aquí”, “allí”, “aquest alumne”, etc.), i substituïu-les per expressions més descriptives (“a la teva dreta”, “davant teu”, etc.).
- Utilitzeu amb naturalitat paraules o expressions com “mira”, “cec”, “a veure”, ja que són termes que no tenen cap càrrega pejorativa i fins i tot ells les fan servir.
- Empreu com a orientació els termes de lateralitat (a la teva esquerra, davant teu) i les hores del rellotge per indicar la situació d'un objecte: “el llibre es troba a la una”...
- Tingueu present, quan expliqueu un tema, que l'actitud corporal, la mirada i les gesticulacions matisen el concepte i poden ser importants per comprendre'l, i que alguns alumnes amb discapacitat visual no les poden captar.
- Compliu algunes normes bàsiques si heu d'acompanyar un estudiant amb discapacitat visual en un desplaçament:
  - Oferiu-li el braç (tocant amb l'avantbraç el seu, per tal que el localitzi i ens pugui agafar fàcilment pel colze), perquè sigui l'estudiant amb discapacitat visual qui s'agafi i no a l'inrevés.
  - Situeu-vos una mica avançat respecte a l'estudiant amb discapacitat visual en caminar i proporcioneu-li les mínimes indicacions, ja que percep correctament les peculiaritats del recorregut a través del contacte amb el vostre braç.
  - Ajusteu el pas al de l'estudiant amb discapacitat visual.
  - Si passeu per llocs estrets, poseu el braç cap enrere, situeu-vos-hi davant i minoreu el pas.
  - Indiqueu-li quan hi ha escales i pregunteu-li si prefereix anar amb nosaltres o pujar-les ajudant-se del passamans. Aviseu-lo, també, del primer i l'últim esglaó, i no freneu de cop.

6.3.2 Organització de l'espai

- Deixeu que l'estudiant amb discapacitat visual, d'acord amb el principi a posteriori, s'assegui allà on vulgui, però garantint que es pugui situar, si així ho desitja, als millors llocs per afavorir-ne l'autonomia, seguretat i captació òptima de les explicacions del professorat. L'alumnat amb restes visuals podrà, a més, captar en les millors condicions la informació escrita de la pissarra o la informació gràfica projectada. Es considera que els millors llocs per asseure's:
  - Tenen un fàcil accés, sense gaires obstacles de taules i cadires.
  - Són a prop de la paret, perquè aquesta serveixi a l'estudiant de referència per trobar-lo.
  - Estan situats a les primeres files.
  - Són a prop del professorat per permetre una adequada percepció auditiva.
- Informeu l'estudiant amb discapacitat visual de les cadires que hi ha lliures i pregunteu-li on es vol asseure. També el podeu ajudar, si cal, posant la seva mà al respall de la cadira.
- Expliqueu a l'estudiant amb discapacitat visual l'estructura, la distribució dels objectes i el mobiliari de l'aula i les dependències on assistirà.
- Mantingueu la distribució dels objectes i mobiliari de l'aula i laboratoris. Si es fa algun canvi, informeu-ne l'estudiant amb discapacitat visual.
- Redistribuiu, si convé, el mobiliari i les cadires de l'aula perquè l'estudiant amb discapacitat visual pugui participar en les activitats programades, evitant al màxim els obstacles per a la seva autonomia i seguretat.
- Tingueu presents alguns dels factors que afavoreixen la seguretat dins l'aula i laboratoris. Així, cal:
  - Evitar obstacles (motxilles, carpetes, llibres...) als passadissos o llocs per on passi la persona amb discapacitat visual.
  - Assegurar-se que les cadires i les taules no estiguin en desordre i impedeixin especialment el trànsit pels passadissos.

- Assegurar-se que les portes i finestres de l'aula estiguin totalment tancades o totalment obertes.
- Repassar punts conflictius o canviar d'ubicació elements que dificultin la mobilitat.
- Sapigueu que per normativa no es pot negar en cap cas la presència d'un gos pigall en qualsevol dependència del centre.
- Assegureu a l'estudiant amb restes visuals una correcta il·luminació del lloc on s'asseu.

6.3.3 Metodologia

Tenint en compte que cada estudiant és un cas únic, el més important és que entre l'estudiant amb discapacitat visual i el professorat s'arribi a un acord sobre les adaptacions en la metodologia docent que es poden fer perquè pugui seguir les classes sense dificultats. Per tant:

- Recordeu que l'aprenentatge vivencial és primordial per als alumnes amb discapacitat visual.
- Expliqueu o llegiu a l'estudiant amb discapacitat visual la informació que estigui penjada a la paret de l'aula i que considereu rellevant.
- Assegureu-vos que l'estudiant amb discapacitat visual ha captat la informació del material gràfic que s'utilitza a classe com a complement de l'explicació (esquemes, mapes, gràfics, etc.).
- Garantieu que l'estudiant amb discapacitat visual disposi del text adaptat (per exemple en braille, àudio o augmentat) per seguir les classes i fer les pràctiques.
- Feu una descripció oral dels continguts dels suports visuals (vídeo, transparències...), en cas que s'utilitzin.
- Descriviu els objectes que es donin a conèixer i, si cal, deixeu-los tocar a l'estudiant amb discapacitat visual. En aquest últim cas, necessitarà més temps per finalitzar la tasca.
- Facilitau la utilització a l'aula del material d'ajuda tècnica i de suport que l'estudiant necessiti (lupa, flexo, etc.).
- Guieu físicament l'estudiant, si cal, en la realització d'algunes tasques.
- Llegiu les informacions de forma clara, a poc a poc i evitant resums o comentaris si no es demanen.

- Establiu, en els debats, l'ordre d'intervenció dels estudiants, pronunciant el nom de la persona que ha de participar.
- Permeteu l'ús d'una gravadora perquè pugui enregistrar les explicacions. Si no voleu que quedi tot gravat, podeu controlar l'aparell directament i desconnectar-lo quan no vulgueu que algun dels vostres comentaris quedin enregistrats.
- Controleu el nivell de soroll a l'aula perquè l'estudiant amb discapacitat visual no es desorienti, pugui captar millor la informació i, en cas que enregistri la classe, la gravació sigui de més qualitat.
- Tingueu en compte alguns dels factors que condicionen l'agudesia visual quan es vulgui transmetre una informació: mida de l'objecte, distància de l'objecte a l'ull, il·luminació de l'objecte i contrast d'aquest amb el fons.
- Comproveu que el format i el disseny dels documents electrònics que es treballen a classe permetin canviar la mida del text sense que en quedi afectada la llegibilitat.
- Ajusteu-vos a uns criteris de llegibilitat perquè tota la informació que proporcioneu en xarxa o presenteu a l'aula faciliti la captació visual de l'estudiant amb restes de visió. Els criteris més rellevants a tenir en compte són:

Respecte al suport i al format:

- Eviteu la utilització de materials de poc contrast o molt brillants.
- Utilitzeu paper mat i de bona qualitat per evitar reflexos i que transparenti l'escrit. Eviteu papers de colors: l'ideal és paper blanc i tinta negra.
- Recomaneu la presentació dels documents en HTML, Word o RTE, en lloc de PDF, que té més dificultat d'ús.

Respecte al text:

- Feu servir la negreta o el subratllat si voleu ressaltar un text.
- Utilitzeu un processador de textos que faciliti la conversió de documents en formats alternatius.
- No utilitzeu dibuixos com a fons d'un text.
- Empreu una sola línia per cada oració.
- No inclogueu massa informació a la pàgina.

- Feu una ratlla de separació si hi ha poc espai entre columnes.
- Escriviu el text alineat al marge esquerre i no justificat a la dreta.
- Feu servir il·lustracions nítides i ampliades, si cal.
- No poseu gràfics molt a prop dels textos per evitar problemes en la conversió a altres fonts. Per la mateixa raó, no inclogueu gràfics que se solapin.

Respecte a la lletra:

- Escolliu lletres clares (com Arial, Helvètica, Times New Roman, Calibri o Verdana).
- Eviteu el traç de les lletres massa fines o massa grosses.
- No són aconsellables els textos escrits en lletres majúscules i cursives.
- Eviteu escriure amb lletres de colors poc contrastats (groc, blau cel...). Si utilitzeu caràcters en blanc, assegureu-vos que el color de fons sigui bastant fosc perquè hi hagi prou contrast.
- Utilitzeu com a màxim dos tipus de lletra: una per als títols i una altra per al cos del text.
- No és aconsellable allargar ni condensar les lletres.
- Eviteu mides de lletres petites (com a mínim, una lletra de cos 14).

Respecte als números:

- Escriviu sempre els números en xifres i no en lletres.
- Anoteu els números de telèfon amb espais de separació (967 21 66 37).
- No utilitzeu caràcters romans.
- Tingueu present també aquestes altres consideracions per dissenyar presentacions en PowerPoint adients (es poden consultar en línia documents sobre presentacions accessibles):²
  - No ompliu les presentacions amb massa text i animacions visuals innecessàries.
  - Eviteu inserir més d'un gràfic per diapositiva.

---

² <http://www.ceapat.es/ceapat_01/centro_documental/tecnologiasinformacion/tic_en_general/IM_038818>

- Escriviu amb una mida de lletra que s'apropi a 28 i amb un interlineat d'1,5.
- Mantingueu una zona del 10% al voltant del marge sense cap informació.
- És recomanable utilitzar la regla del 6: no més de 6 paraules per línia, no més de 6 línies de text, no més de 6 elements en un gràfic.
- No empreu més de 3 colors per diapositiva.
- Utilitzeu els colors de forma constant en tota la presentació, per facilitar la percepció d'unitat de significat.
- Useu poc el color vermell: causa molt i només s'ha d'utilitzar de forma puntual.
- És aconsellable utilitzar un fons fosc i text clar, especialment si la sala té poca llum.
- Per mantenir l'atenció s'aconsella utilitzar les transicions anomenades "esvaïment, dissoldre i aparèixer", evitant els sons. Per la mateixa raó, s'han d'evitar transicions llargues o lentes, tot i que el document és més accessible quan no hi ha transicions.
- És recomanable numerar les diapositives d'una presentació i indicar-ne el total (per exemple 7/11) perquè l'estudiant sàpiga les diapositives que falten per acabar.
- Utilitzeu les llistes amb pics o amb numeració per ressaltar cada element i descriure l'ordre que s'ha establert.
- Recomaneu la utilització de la pissarra digital interactiva, ja que pot oferir algunes aplicacions específiques que faciliten l'ensenyament i aprenentatge a aquest tipus d'alumnat, com poden ser:
  - Ampliar la lletra del text amb el lector de documents.
  - Connectar l'ordinador de l'alumnat al del professorat (NetMeeting) per veure en pantalla el que el professorat i la resta de companys projecten i escriuen a la pissarra.
  - Escriure i subratllar paraules o detalls d'un gràfic o imatge que es vulguin destacar des de la mateixa pantalla.

- Comenteu en veu alta el que hi ha a la pissarra (tradicional o digital interactiva) i ajudeu-vos, si és necessari, del llenguatge descriptiu o dels exemples. En el cas d'alumnat amb baixa visió, si es fa un dibuix o un gràfic es pot reforçar el contorn d'aquests per facilitar-ne la captació. També cal evitar que es produeixin reflexos a la pissarra.

6.3.4 Avaluació

- Preveure, si és necessari, que l'alumnat amb discapacitat visual tingui el seu examen i el material que hagi d'utilitzar (llibres, apunts, esquemes, diccionaris, mapes...) adaptat en braille o en un altre format (per exemple digital, àudio) i assegurar-se que ha captat i entès el que se li demana.
- Assegurar-se que pugui utilitzar la tecnologia adequada i els programes informàtics adients per captar la informació de l'examen i per poder-lo respondre.
- Substituiu per un text explicatiu les preguntes amb imatges de l'examen, i si convé canvieu aquesta pregunta per una altra d'equivalent sense la imatge. En cas contrari, amplieu la imatge (posant-ne una en cada full).
- Permeteu que, si és necessari, durant l'examen una altra persona (company, becari o voluntari) li llegeixi les preguntes i/o li escrigui les respostes.
- Graveu l'examen oral, per poder-lo revisar i qualificar posteriorment.
- És recomanable augmentar la durada de la prova en funció del grau de la dificultat. Se suggereix, en cas que calgui, allargar-la un 25% del temps disponible si es tracta d'un estudiant amb restes visuals, i un màxim del 50% del temps total si fa la prova un estudiant amb ceguesa.

Per a l'estudiant amb restes visuals:

- Proporcioneu un exemplar de l'examen amb text ampliat (de la mida que utilitza habitualment) i amb bona llegibilitat: color, contrast, tipus de lletra...
- Amplieu els espais destinats a les respostes d'examen o permeteu que l'estudiant respongui en altres folis.

- Permeteu que respongui amb els suports que li vagin millor (a través d'ajudes tècniques impreses en tinta, gravades en format àudio, etc.).
- Assegureu-vos que l'estudiant està còmode fent l'examen (per exemple, si utilitza fulls ampliat DIN A3, ofereu-li una taula més ampla perquè aquest material no és fàcilment manejable en un mobiliari habitual).
- Permeteu que descansi amb més freqüència, ja que pot ser que se li cansin els ulls.

6.4 Recursos específics per atendre persones amb discapacitat visual

6.4.1 Material específic per a persones cegues:

Les ajudes materials més importants que podem trobar fan referència, fonamentalment, a l'accés a la informació escrita, entre les quals destaquem:

1. *Síntesi de veu*: aparells que converteixen a veu el text que surt per la pantalla de l'ordinador (VERT PLUS, CIBER 232, etc.).
2. *Línia braille*: dispositiu que connectat a un PC permet a la persona amb discapacitat visual llegir la informació de la pantalla de l'ordinador a través d'una línia braille on es transfereix el contingut de la pantalla línia a línia.
3. *Braille Parlat (Braille & Speak)*: petit aparell de teclat braille i veu sintètica que fa les mateixes funcions que un petit ordinador de butxaca: creació d'arxius, calculadora, agenda electrònica, etc. És connectable a un altre ordinador, amb qui és capaç d'establir comunicació o a una impressora tinta o braille.
4. *Llibre parlat*: enregistrament d'una obra literària sobre suport de cinta de casset de quatre pistes, en CD, en format Daisy o en arxiu MP3. L'ONCE disposa d'una fonoteca amb enregistraments.
5. Calculadora parlant amb possibilitat de fer operacions científiques (Audiocalc, entre d'altres).
6. Gravadores dissenyades per a l'ús de persones invidents que permeten gravar i reproduir de forma especial (a quatre pistes i dues velocitats). Molts estudiants utilitzen aquest recurs a l'hora de recollir la informació d'una classe oral o expositiva.
7. Programari adaptat:

- a) OCR (reconeixement òptic de caràcters): es basa en la captura d'un text imprès sobre paper per passar-lo a l'ordinador (Omni-Page, TextBrigde, etc).
- b) Lectors de documents (TextAssist, Monologe, DocReader).
- c) Sistemes especials de reconeixement de caràcters (Delta).
- d) Navegadors d'Internet parlants (Connect Outloud, Freedom Box, etc.).
- e) Teclats parlants, teclats braille parlants, etc.
- f) Programari d'escriptura (programari traductor a Braille Duxbur, programari activat per veu VAS).

6.4.2 Material específic per a estudiants amb restes visuals:

Per facilitar la lectura de documents i la realització de determinades tasques, les persones amb restes visuals disposen de diferents tipus d'ajudes i recursos, com per exemple:

1. *Ajudes òptiques.* Fonamentalment utilitzades amb independència d'ulleres i lents de contacte per ampliar la mida de la imatge a la retina. Són un sistema òptic format per lents d'elevada potència que ajuden a persones amb disminució de la visió a aprofitar al màxim les seves restes visuals. Poden adaptar-se a les ulleres o utilitzar-se manualment.
  - a) *Lupes:* s'utilitzen en tasques que s'han de fer de prop.
  - b) *Sistemes microscòpics:* s'utilitzen per a distàncies menors a 25 cm, és a dir, quan hi ha dificultats d'acomodació i enfocament.
  - c) *Sistemes telescòpics:* es fan servir per realitzar tasques de lluny, ja que permeten augmentar la imatge de l'objecte sense necessitat d'acostar-lo.
  - d) *Teletupes:* sistemes d'ampliació d'imatges a través d'un monitor que permeten a l'estudiant amb restes visuals augmentar el text fins a 16 vegades.
2. *Instruments no òptics.* Serveixen per millorar la il·luminació, el contrast i la comoditat física, com per exemple faristols i taules abatibles, llum, filtres, etc.
3. *Programari adaptat:*

- a) Programes d'ampliació de la pantalla de l'ordinador (Zoomtext, IZoom, BigShot, etc.).
  - b) Lectors de documents (TextAssist, Monologe, DocReader, etc.).
  - c) OCR (reconeixement òptic de caràcters): es basa en la captura d'un text imprès sobre paper per passar-lo a l'ordinador (WYNN).
4. *Eines facilitadores d'accés a les TIC* (encara que no siguin específiques per a persones amb discapacitat visual): tauleta digitalitzadora, pissarra interactiva, pantalla interactiva, tauleta tàctil...

6.5 Informació bàsica

Alguns dels termes més usuals en l'àmbit de la discapacitat visual són:

Agudesa visual. És la capacitat per percebre la figura i la forma dels objectes a certa distància, així com per discriminar-ne els detalls. Per mesurar-la s'utilitzen generalment els optotips, o plafons de lletres o signes. Aquestes lletres o signes, la mida dels quals es redueix gradualment, s'ordenen en línies, amb un disseny que s'ajusta a unes normes de mida, grossor i separació. L'agudesa visual es determina en cada ull per separat i ha de ser mesurada tant de lluny com de prop. Per a aquesta finalitat s'utilitza l'escala de Wecker, que té un límit legal de ceguesa d'1/10 (0,10). La notació de l'agudesa visual pot ser decimal o en forma de fracció (el numerador indica la distància entre la persona avaluada i l'optotip, i el denominador, la distància a la qual l'ull normal podria identificar l'estímul).

Braille. És un sistema de lectoescriptura utilitzat per persones amb discapacitat visual, ideat per Louis Braille, en el qual els signes estan formats per combinacions de punts. El signe generador del sistema consta de dues columnes verticals de tres punts en relleu cada una, ordenats en tres parells horitzontals superposats. La combinació de punts permet formar fins a 63 símbols diferents. El braille es llegeix amb la punta dels dits índexs d'una o dues mans. La velocitat mitjana de lectura amb una sola mà és d'unes 104 paraules per minut, mentre que els lectors ambidextres més experts assolixen una velocitat de fins 200 o més paraules per minut.

Camp visual. És tota la porció de l'espai que l'ull pot percebre simultàniament sense efectuar moviments i mirant cap endavant a un punt fix. Una persona sense cap discapacitat pot veure objectes en una amplitud de 180° aproximadament en el pla horitzontal i 140° en el vertical.

Es poden identificar dos grups de problemes de camp visual:

- *Pèrdua de la visió central*: la persona té afectada la part central del camp visual.
- *Pèrdua de la visió perifèrica*: la persona només percep per la seva zona central.

Tiflotècnia. És el conjunt de tècniques, coneixements i recursos que faciliten o proporcionen els mitjans oportuns, instruments auxiliars, ajudes o adaptacions tecnològiques per possibilitar a les persones amb discapacitat visual o sordcegues la correcta utilització de la tecnologia que contribueix a la seva autonomia personal i a la plena integració social, laboral i educativa.

6.6 Organitzacions al servei de les persones amb discapacitat visual

Associació de Discapacitat Visual de Catalunya

<<http://www.b1b2b3.org/ca/>>

info@b1b2b3.org

Associació Catalana per a la Integració del Cec

<<http://www.webacic.cat/>>

acic@webacic.cat

Centre de Recursos Educatius per a Deficients Visuals (CREDEV-ONCE)

<<http://www.xtec.cat/cse/credev.htm>>

CRE de l'ONCE a Barcelona

crebarcelona@once.es

Fundación ONCE

<<http://www.fundaciononce.es>>

dae@fundaciononce.es

ONCE

<<http://www.once.es/new>>

once@once.es

ONCE Tarragona

Rambla Vella, 10

43003 Tarragona

Tel. 977 220 955

7. Discapacitat motriu

7.1 Concepte

La discapacitat física abraça totes les alteracions o deficiències orgàniques de l'aparell motor o del seu funcionament que afecten el sistema ossi, articulari, nerviós o muscular.

Quan parlem de persones amb una discapacitat física o motriu, en termes generals fem referència a persones que presenten un deteriorament, transitori o permanent, en l'execució de moviments i en la seva motricitat.

Les causes que provoquen una alteració motriu són de diferent naturalesa: accidents sobreenvençuts, causes congènites o adquirides molt precoçment (paràlisi cerebral) o bé durant la infantesa o joventut (lesions medul·lars) i d'altres que poden ser progressives (distròfia muscular). N'hi ha d'hereditàries o adquirides, de tipus permanent o temporal, i també d'origen desconegut (fibromiàlgia).

Presentem a continuació una classificació de les deficiències motrius segons l'origen:

<i>Origen cerebral</i>	<i>Origen espinal</i>	<i>Origen muscular</i>	<i>Origen osteoarticular</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Paràlisi cerebral • Traumatismes craneoencefàlics • Tumors	<ul style="list-style-type: none"> • Poliomièlitis • Espina bífida • Lesions medul·lars degeneratives • Traumatismes medul·lars	<ul style="list-style-type: none"> • Miopaties • Distròfies musculars	<ul style="list-style-type: none"> • Malformacions congènites • Reumatisme • Lesions osteoarticulars per desviacions de la columna vertebral (cifosi, lordosi, escoliosi, etc.)

El fet que la persona estigui fortament afectada en el terreny motriu (mobilitat i/o comunicació) no s'ha d'associar a retards en el desenvolupament o en la intel·ligència.

7.2 Necessitats específiques

Tot i que hi ha molts tipus de discapacitats motrius i molta heterogeneïtat en les necessitats, en general l'alumnat que pateix aquesta discapacitat acostuma a presentar:

- Dificultats en l'accés físic i en els desplaçaments, per la qual cosa se'n pot veure afectada l'autonomia. Aquestes mateixes dificultats poden provocar retards d'entrada a classe, especialment en els canvis d'aules o edificis.
- Dificultats per mantenir-se assegut amb la postura adequada en una cadira convencional durant un temps perllongat.
- Dificultats per manipular objectes, sobretot si aquests són petits.
- Dificultats per escriure (lletra poc clara, desviació de les línies...), la qual cosa comporta més lentitud a l'hora de fer els treballs.
- Més lentitud en la realització de treballs que exigeixen motricitat fina.
- Disminució de la resistència, a causa de l'esforç que implica dur a terme algunes tasques. La fatiga i la debilitat són els principals problemes a l'hora d'acabar una feina en el mateix temps que els companys, sobretot si l'afectació és dels membres superiors.
- Dificultat en l'expressió oral; alguns alumnes amb paràlisi cerebral poden tenir des d'un component disàrtric que no impedeix que se'ls entengui, fins a una greu alteració en els òrgans bucofonatoris que els fan intel·ligible la parla.
- Greu afectació de la parla, en algunes discapacitats motrius, que pot comportar la necessitat de servir-se de sistemes de comunicació augmentatius.
- Absències prolongades d'assistència a la universitat per raons mèdiques.

7.3 Actuacions del professorat

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

7.3.1 Relació i comunicació amb l'estudiant

- Si l'estudiant amb discapacitat motriu té dificultats de parla, cal seguir els consells següents:
  - Respecteu el seu ritme de parla donant-li temps perquè acabi la frase que diu. Eviteu l'anticipació de les respostes: pot ser lent en la resposta, però no en el pensament.
  - No prengueu decisions ni respongueu en lloc seu.
  - Pregunteu sense cap recança si no heu entès el que ha dit i no feu veure que heu comprès el missatge.
  - Parleu amb normalitat i feu preguntes de resposta curtes quan la dificultat de la seva parla sigui notable.
  - No deixeu de preguntar-li coses, encara que tingui dificultats d'expressió.
- Procureu, quan s'ha de parlar amb un estudiant que va amb cadira de rodes, que no hi hagi una distància excessiva (alçada) entre els interlocutors per tal de facilitar la conversa.
- Parleu i pregunteu directament a l'estudiant amb discapacitat motriu, encara que tingui dificultats d'expressió, i no al seu acompanyant.
- Poseu-vos al costat de l'estudiant amb cadira de rodes quan se l'ha d'acompanyar o s'hi ha de conversar. Eviteu de posar-vos al seu darrere perquè no hagi de girar el cap.

7.3.2 Organització de l'espai

- Deixeu que l'estudiant amb discapacitat motriu, d'acord amb el principi a posteriori, s'assegui allà on vulgui, però garantiu que es pugui situar, si ho vol, als millors llocs per afavorir-ne l'autonomia, seguretat i captació òptima de la informació: en un lloc de fàcil accés sense gaires obstacles de taules i cadires si va amb croses o cadira de rodes; als extrems dels laterals de les fileres i prop de la porta perquè s'hagi de desplaçar el mínim possible; en un lloc adient per poder sortir al lavabo sense molestar; a les primeres fileres per captar millor les ex-

plicacions del professorat i veure millor la informació de la pissarra i la informació gràfica projectada...

- Reserveu el lloc que l'estudiant amb discapacitat motriu hagi triat (també per a un acompanyant si en porta), en cas que hi hagi molta gent a l'aula.
- Sapigueu que hi ha diverses formes d'organització del mobiliari de l'aula per facilitar el lliure desplaçament de l'estudiant (per exemple, deixant passadissos laterals i centrals, en forma de U...).
- Disposeu el mobiliari de manera que permeti el treball en grup de l'estudiant amb discapacitat motriu.
- Assegureu-vos que ni en l'accés a l'aula ni en la mateixa aula no hi hagi cap barrera arquitectònica que impedeixi l'autonomia de l'estudiant amb discapacitat motriu.
- Assegureu que es pugui desplaçar dins de l'aula evitant obstacles (motxilles, carpetes, llibres...) si va en cadires de rodes. Per la mateixa raó, assegureu-vos que les cadires i les taules no estiguin en desordre i impedeixin especialment el trànsit pels passadissos.
- Promoveu les adaptacions de mobiliari que calgui, com taules més amples, cadires ergonòmiques, augment d'alçada de les taules perquè una cadira de rodes hi pugui passar per sota...
- Disposeu el material que s'utilitzarà a la classe tan a prop com sigui possible per evitar desplaçaments innecessaris de l'estudiant amb discapacitat motriu.

7.3.3 Metodologia

- Doneu més temps per finalitzar una tasca, ja que l'estudiant amb discapacitat motriu pot anar més lent per acabar-la.
- Assegureu-vos que l'estudiant amb discapacitat motriu disposi del material adaptat per poder seguir les classes i fer les pràctiques. Per exemple, l'estudiant amb mobilitat reduïda en els membres superiors pot necessitar que s'enquaderni en espiral la informació escrita transmesa.
- Permeteu que utilitzi, si ho necessita, el seu comunicador de veu o qualsevol altra ajuda tècnica.

- Permeteu que l'estudiant amb discapacitat motriu pugui faltar sovint a classe per motius mèdics; és recomanable fer un seguiment dels seus apunts.
- Permeteu la sortida de l'estudiant amb discapacitat motriu de l'aula (per exemple per anar al lavabo, ja que alguns poden tenir poc control d'esfínters).
- Facilitau l'ús d'una gravadora perquè pugui enregistrar les explicacions. Si no voleu que s'enregistri tot el que dieu, feu anar vosaltres mateixos l'aparell i desconnecteu-lo quan ho cregueu oportú.
- Assegureu-vos que l'estudiant amb discapacitat motriu disposa dels apunts de classe.
- Procureu que l'estudiant amb discapacitat motriu i amb dificultats notables d'expressió també participi en els debats a classe com la resta de companys.
- És força recomanable fer repetir l'exposició oral de l'estudiant amb discapacitat motriu si el seu discurs no s'ha entès bé i no li suposa cap inconvenient.
- En un debat, procureu que ningú quedi fora del camp visual de la persona amb discapacitat motriu.
- Facilitau, si cal, el material de classe de forma informatitzada i feu ús de les noves tecnologies (Moodle, correu electrònic...). Utilitzeu també aquests mitjans si cal avisar d'alguna informació d'última hora.
- En el cas que es pengi alguna notícia o avís a l'aula, feu-ho en un tauler d'anuncis que estigui a una alçada suficient perquè pugui ser llegida per l'estudiant amb cadira de rodes.
- L'ús de la pissarra digital interactiva proporciona importants beneficis, perquè permet:
  - Interactuar sense teclat ni ratolí.
  - Escriure des de la seva taula a la pissarra digital, si es disposa de tauleta gràfica o teclat/ratolí sense fil.
- Fer un esquema o escriure les idees que sorgeixen sobre el tema. D'aquesta manera, el pot veure tota la classe i pot ser emmagatzemat i passat als estudiants perquè ho estudiïn.

- Tenir connectat l'ordinador de l'estudiant amb el del professor (Net-Meeting) i veure a la pantalla el que el docent o els altres companys projecten i escriuen a la pissarra digital interactiva.

7.3.4 Avaluació

- Sapigueu que les proves objectives o preguntes de resposta curta poden ser una bona alternativa per examinar l'estudiant amb discapacitat física, ja que alguns tenen dificultats o impediments per escriure de forma extensa (proves de desenvolupament).
- Si cal, estudeu la possibilitat de presentar les proves d'avaluació en suport/format diferent al tradicional.
- Si l'examen és oral, és millor que el graveu per poder-lo revisar i qualificar posteriorment.
- Si utilitzeu la gravadora per fer l'examen oral, se li pot proporcionar un espai tranquil perquè el pugui fer i no molesti els companys.
- És recomanable augmentar la durada de la prova escrita. En funció del grau de la dificultat, es pot donar entre un 25% i un 50% més de temps.
- Permeteu l'ajuda d'una altra persona, per exemple per utilitzar material permès (diccionari, calculadora, etc.) o per escriure les respostes de proves de desenvolupament.
- Facilitau la utilització de suports tecnològics per fer les proves d'avaluació.
- Permeteu l'ús de materials adaptats (adaptadors, paper pautat, regles...) per alinear l'escriptura i fer-la més llegible.
- Permeteu i tingueu en compte els períodes de descans que necessiti.
- Si el tipus d'afectació ho requereix, permeteu que pugui menjar o beure durant l'examen.
- Permeteu que es pugui absentar temporalment de l'aula d'examen per motius relacionats amb la seva discapacitat.

7.4 Recursos específics per atendre persones amb discapacitat motriu

Ajudes tècniques específiques:

Hi ha una gran quantitat de recursos per als estudiants amb discapacitat física adaptats a les seves necessitats específiques, ja que aquesta discapacitat pot dificultar la interacció amb la informació i l'activació de controls, vincles o, fins i tot, l'avanç lineal en el document. En aquest cas, existeixen ajudes tècniques consistents en tota mena de dispositius d'apuntament, teclats alternatius, tecnologies de síntesi de veu per activar controls o, fins i tot, ajudes tècniques per autocompletar textos.

Alguns recursos són:

1. Materials personals específics, com ara:
  - estoretes d'ordinador antilliscants
  - pines, imants i clips per subjectar el material
  - canelleres
  - faristols per a la verticalització dels materials
  - passapàgines
  - senyalitzadors (punters, alicorns...)
  - estris d'escriptura adaptats, com ara bolígrafs amb més diàmetre, agafadors...
  - material enquadernat en espiral
2. Gravadores digitals.
3. Llibres en format electrònic.
4. Maquinari i programari adaptat, entre d'altres:
  - ordinadors personals
  - ratolins (amb sensors òptics, de boca...)
  - palanques de control (*joysticks*)
  - teclats alternatius (de reixeta, reduïts, ampliat, per utilitzar amb una sola mà, virtuals...)
  - programes informàtics especials
  - ordinadors portàtils amb pantalla tàctil.
  - programari de reconeixement de veu (converteix un senyal de veu en una seqüència de paraules en format digital)

5. Tecnologia adaptada per poder comunicar-se (comunicadors de veu).
6. Eines facilitadores d'accés a les TIC (encara que no siguin específiques per a persones amb discapacitat motriu): tauleta digitalitzadora, pissarra interactiva, pantalla interactiva, tauleta tàctil...

7.5 Informació bàsica

Paràlisi cerebral: Segons la Confederación Española de Asociaciones de Atención a Personas con Parálisis Cerebral (ASPACE), es podria definir com un trastorn global consistent en un desordre permanent i no immutable del to, la postura i el moviment, degut a una lesió no progressiva al cervell abans que el seu desenvolupament i creixement siguin complets. Aquesta lesió pot generar l'alteració d'altres funcions superiors i interferir en el desenvolupament del sistema nerviós central. Sol estar acompanyada de trastorns sensorials, cognitius, comunicatius, perceptius, conductuals i/o epilèpsia.

Les seves característiques principals són:

- És un trastorn degut a una lesió cerebral que interfereix en el desenvolupament normal de l'infant.
- Afecta principalment les funcions motrius: to (contracció muscular en repòs), postura (equilibri de la persona) i moviment (acció motriu voluntària).
- La lesió és permanent, però no evolutiva.

La paràlisi cerebral pot adoptar diferents formes i tipologies. Segons la localització, es pot classificar en:

- Monoplegia: afectació d'un sol membre (un braç o una cama).
- Hemiplegia: afectació d'un costat del cos (el dret o l'esquerre).
- Paraplegia: afectació de les dues extremitats inferiors.
- Tetraplegia: afectació de les quatre extremitats (superiors i inferiors).
- Triplegia: un braç menys afectat que les altres tres extremitats.
- Diplegia: afectació indistinta de dos membres.

Espina bífida: És una anomalia congènita (sol produir-se entre la primera i segona setmana de gestació) de la columna vertebral que es caracteritza per un defecte en la formació d'un o més arcs vertebrals, per la qual cosa pot arribar a sobresortir part del contingut del canal vertebral. Produeix una anomalia en el desenvolupament de la columna vertebral i la medul·la espinal. La simptomato-

logia que presenta més freqüentment és la paràlisi total o parcial de les cames, els problemes intestinals i urinaris i la pèrdua de sensibilitat per sota de l'àrea de la lesió.

Esclerosi múltiple: És la malaltia neurològica més freqüent entre adults i joves que afecta la substància blanca (mielina) del cervell i la medulla espinal. Els símptomes més freqüents són la visió doble o borrosa, la debilitat i malaptesa a les extremitats, l'alteració de la sensibilitat, el vertigen, la fatiga excessiva, els problemes de memòria a curt termini i els trastorns de la concentració o raonament.

Distròfia muscular: Fa referència a un grup de malalties genètiques que produeixen debilitat i degeneració progressiva dels músculs esquelètics que s'en-carreguen de produir els moviments voluntaris del cos humà. Cada una de les malalties que s'inclouen en aquest grup presenten unes característiques específiques que poden variar segons l'edat d'inici, la gravetat i el patró de músculs afectats. Totes les formes de distròfia muscular empitjoren a mesura que els músculs degeneren i es debiliten progressivament.

Alguns tipus de distròfia muscular poden afectar el cor, el sistema gastrointestinal, les glàndules endocrines, la columna, els ulls, el cervell i altres òrgans. La distròfia muscular no és contagiosa i no es pot provocar per una lesió.

Fibromiàlgia: És una malaltia crònica que ocasiona dolor en múltiples localitzacions del cos i un cansament generalitzat. El símptoma més important de la fibromiàlgia és el dolor. La fibromiàlgia pot ocasionar rigidesa generalitzada, sobretot al matí, i sensació d'inflor en mans i peus. Una altra característica de la fibromiàlgia és el cansament que es manté tot el dia. Les persones que pateixen fibromiàlgia tenen una mala tolerància a l'esforç físic.

Discapacitats derivades d'accidents: Els accidents de trànsit o esportius són els principals factors que ocasionen importants discapacitats físiques en adults i joves que fins aleshores no presentaven cap disfunció.

Disàrtria: Trastorn de l'expressió verbal consistent en una dificultat en l'articulació de la parla a causa d'una alteració neurològica.

7.6 Organitzacions al servei de les persones amb discapacitat motriu

Associació Provincial de Paràlisi Cerebral de Tarragona

<www.appctarragona.org>

Centro Estatal de Autonomía Personal y Ayudas Técnicas (CEAPAT)

<www.ceapat.org>

ceapat@mtas.es

Comité Español de Representantes de Personas con Discapacidad

<www.cermi.es>

cermi@cermi.es

Confederación Española de Personas con Discapacidad Física y Orgánica

<www.cocemfe.es>

Confederación Española de Asociaciones de Atención a Personas con Parálisis Cerebral (ASPACE)

<www.aspace.org>

administracion@confederacionaspace.org

Federació ECOM

<www.ecom.cat>

Institut Guttmann (hospital especialitzat en lesions medul·lars a Catalunya)

<www.guttmann.com>

Plataforma Representativa Estatal de Discapacitados Físicos (PREDIF)

<www.predif.org>

Real Patronato sobre Discapacidad

<www.rpd.es>

sgrealpatronato@mtas.es

Servei d'informació sobre discapacitat

<www.imsersodiscapacidad.usal.es>

Unitat de tècniques augmentatives de comunicació (UTAC)

<sites.google.com/site/utacub/ajuts-tecnics ->

Xarxa de comunicació i informació de recursos per a persones amb discapacitat

<www.cominet.org>

8. Dificultats específiques d'aprenentatge

8.1 Concepte

El terme *dificultats específiques d'aprenentatge* (DEA) s'empren per designar un grup heterogeni de trastorns que poden manifestar-se en dificultats significatives en l'adquisició i ús de la parla, la comprensió oral, la lectura, l'escriptura, el raonament o les habilitats matemàtiques. Així, doncs, el concepte inclou una diversitat de trastorns: dislèxia (el més comú), trastorn per dèficit d'atenció, dispràxia, discalculia, disortografia, disfèmia... Cal recalcar que els estudiants que presenten aquestes dificultats no tenen cap discapacitat cognitiva, ni física ni sensorial.

8.2 Necessitats específiques

Les dificultats específiques d'aprenentatge impedeixen a l'estudiant amb intel·ligència mitjana o per sobre de la mitjana processar els diversos tipus d'informació de forma fàcil i fiable. En general, l'alumnat que pateix algun d'aquests trastorns acostuma a presentar:

- Alteracions a l'hora de parlar, escoltar, llegir (dificultats tant de precisió com de velocitat lectora), escriure (amb moltes errades ortogràfiques i dificultats per escriure amb una ortografia llegible), pensar o realitzar càlcul aritmètic.
- Per estrès, dèficits d'atenció o altres causes, dificultats per mantenir el nivell de concentració necessari més enllà del temps habitual.

- Problemes per agafar apunts durant les explicacions del professorat, especialment els estudiants dislèctics i disortogràfics.
- Baixa autoestima, ansietat i manca de confiança en si mateixos, com a conseqüència de les dificultats anteriorment explicades.

8.3 Actuacions del professorat

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

8.3.1 Relació i comunicació amb l'estudiant

- Acordeu amb l'estudiant amb DEA la millor manera d'intervenir a l'aula quan es tracta d'actuacions davant el grup classe que puguin posar en evidència el seu trastorn (per exemple, exposicions orals o lectura de textos en veu alta a classe en el cas d'estudiants disfluents o dislèctics), per bé que animant-los sempre a participar.
- Respecteu que no vulgui llegir davant la classe si no es veu capaç de fer-ho.
- Sapigueu que cal donar més temps a un estudiant que quequeja durant una exposició oral i, mantenint la calma, deixar-lo que acabi,. No li digueu que es tranquil·litzi ni li feu repetir cap paraula. Tampoc no anticipeu la paraula que vol dir.
- Empreu un ritme lent sense que resulti artificial quan us hàgiu de comunicar amb un estudiant disfluent.
- Sapigueu que a l'estudiant amb DEA li poden ser útils les orientacions següents:
  - Pensar primer el que s'ha d'escriure o dir.
  - Elaborar un esborrany previ en forma d'esquema.
  - Revisar els escrits abans d'entregar-los.

8.3.2 Metodologia

- Permeteu, si l'estudiant ho requereix, l'ús d'una gravadora digital perquè pugui contrastar la informació dels apunts, ja que prendre apunts a classe pot ser difícil, especialment per als estudiants amb dislèxia.

- Permeteu l'ús d'un ordinador perquè l'estudiant no estigui pendent de l'ortografia ni de la grafia (corrector).
- En cas d'estudiants amb dislèxia, prioritzeu els mitjans orals per sobre els escrits. Al contrari, si l'estudiant té una disfèmia, utilitzeu més la comunicació escrita.
- Vigileu la presentació i llegibilitat dels textos que es treballen a classe, tipus PDF, Word, presentacions de PowerPoint, etc. (vegeu les recomanacions donades per a l'estudiant amb discapacitat visual).
- Useu mapes conceptuals i esquemes durant les explicacions per destacar les idees més rellevants. Si es considera convenient, es poden facilitar prèviament aquests mapes, així com un glossari dels termes més rellevants.
- Faciliteu textos digitalitzats.
- Elegiu o elaboreu textos ben organitzats.
- Busqueu alguna alternativa perquè l'estudiant amb dificultats per prendre apunts disposi de la informació completa que exposeu a classe.
- Utilitzeu la pissarra digital interactiva, que permet:
  - Reforçar audiovisualment les explicacions projectant materials digitals (imatges, vídeos...).
  - Reprendre sessions anteriors destacant els punts més rellevants.
  - Donar més facilitat per escriure i per subratllar les idees o paraules que es volen realçar des de la pantalla.
  - En un debat, fer un esquema o escriure les idees que sorgeixen sobre el tema, per emmagatzemar la informació i posteriorment proporcionar-la als alumnes perquè l'estudiïn.

8.3.3 Avaluació

- Augmenteu, si cal, la durada de la prova escrita en funció del grau de la dificultat, independentment del format dels exàmens.
- Feu l'examen en dos períodes de temps, si es creu convenient per l'estrès, els dèficits d'atenció o altres causes.

- Tingueu en compte, si cal, la possibilitat de fer proves alternatives a l'examen escrit, en funció de les necessitats de l'estudiant (oral, tipus test...).
- Si ho creieu convenient, feu un avaluació mixta, que pot ser una bona alternativa: l'estudiant amb discapacitat fa l'exercici com els companys i, quan acaba, el complementa amb les explicacions orals del que ha volgut expressar.
- Permeteu, si l'estudiant ho sol·licita, la utilització d'un ordinador, degudament protegit o facilitat per la mateixa universitat, per evitar les errades ortogràfiques i les incoherències gramaticals dels seus exàmens.
- Permeteu, en el cas de dificultats matemàtiques, l'ús de calculadores i l'escrit de les fórmules.
- Eviteu de dictar les preguntes de l'examen.
- Assegureu-vos que ha entès les preguntes que se li formulen .
- Expliqueu a l'estudiant amb dificultats d'aprenentatge que pot preguntar qualsevol dubte al professor durant la realització de l'examen o prova final.
- Intenteu convèncer l'estudiant, si es dóna el cas, que no abandoni l'examen abans d'hora per massa tensió.
- Sigueu flexibles amb les errades ortogràfiques o d'estructura sintàctica a l'hora de qualificar un examen, i no penalitzeu l'estudiant per repetir la mateixa falta. Es pot considerar que l'ortografia tingui un pes relatiu en la valoració de la prova, però suficient perquè l'estudiant tingui l'estímul de millorar.
- No limiteu els folis que es poden emprar si la lletra de l'estudiant és força gran, i permeteu tenir paper per fer esborranys.
- Als exàmens tipus test:
  - Llegiu, si s'escau, les preguntes abans de començar la prova.
  - Verifiqueu amb l'estudiant, un cop finalitzada la prova, que la resposta que considera correcta i que ha marcat al full d'examen coincideix amb la casella emplenada del full de respostes de lector òptic.

- Empleneu, si cal, el requadre del full de respostes de lector òptic que ha indicat l'estudiant al seu full d'examen.
- Després dels exàmens:
  - Doneu la possibilitat a l'estudiant de justificar el contingut d'una pregunta a la revisió d'examen, si s'escau.
  - Facilitue a l'estudiant una informació acurada dels errors comesos per tal que pugui progressar.

8.4 Informació bàsica

8.4.1 *Dislèxia*

És un trastorn crònic d'origen neurobiològic que es caracteritza per dificultats de precisió i fluïdesa en el reconeixement de paraules i per problemes de descodificació i d'escriptura de paraules. Hi pot haver afectades altres àrees en major o menor mesura, com l'atenció, la memòria de treball, la percepció... La dislèxia també pot anar acompanyada d'altres trastorns, com el trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat (TDAH), la dispràxia, la discalculia i la disortografia.

A més, l'estudiant amb dislèxia pot presentar baixa autoestima, ansietat i manca de confiança.

Cal tenir en compte que la dislèxia és una disfunció neurològica que no té res a veure amb el coeficient d'intel·ligència.

8.4.2 *Trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat (TDAH)*

Segons l'associació TDAH Catalunya, el TDAH (trastorn per dèficit d'atenció amb hiperactivitat) és un trastorn neurobiològic, amb una base genètica, que provoca un desequilibri significatiu d'alguns neurotransmissors del cervell. Té com a símptomes la hiperactivitat, la impulsivitat i la manca d'atenció (aquests símptomes no sempre estan presents ni es manifesten amb la mateixa intensitat).

8.4.3 *Dispràxia*

És una debilitat motriu generalitzada o circumscrita a certes habilitats que exigeixen moviments coordinats (parlar, escriure, retallar...).

8.4.4 *Discalcúlia*

És un trastorn caracteritzat per una alteració específica de la capacitat d'aprendre aritmètica, no explicable per un retard mental generalitzat o per una escolaritat clarament inadequada.

8.4.5 *Disortografia*

Segons la CIE-10, és un trastorn que es manifesta com un dèficit específic i significatiu del domini de l'ortografia en absència d'antecedents d'un trastorn específic de la lectura, i que no és explicable per un nivell intel·lectual baix, per problemes d'agudes visual o per una escolarització inadequada.

8.4.6 *Disfèmia*

Segons Perelló (1995), la disfèmia és un trastorn en la coordinació de la parla sense causa orgànica. El símptoma principal és la quequesa (greu) o el balboteig (lleu). Les interrupcions poden consistir bé en repeticions (quequesa clònica) o en bloquejos (quequesa tònica), encara que normalment ambdues manifestacions apareixen conjuntament.

8.5 **Organitzacions al servei de les persones amb dificultats d'aprenentatge**

Associació Provincial de Pares amb Fills amb Dèficit d'Atenció amb o sense Hiperactivitat (APYDA)

Tel. 620 863 402

<www.apyda.com>

apyda21@yahoo.es

Asociación para la Prevención, Evaluación y Tratamiento de la Tartamudez (APET)

Tel. 686 154 189

mondejara56@yahoo.es

Associació Catalana de Dislèxia

<www.acd.cat>

Disfam (Asociación de Dislexia y Familia)

<<http://www.disfam.org/>>

Federación Española de Dislexia (FEDIS)

<<http://www.acd.cat/ACD/>>

fedis@fedis.org

TDAH Catalunya (Associació d'Afectats pel Trastorn de Dèficit
d'Atenció amb o sense Hiperactivitat (TDAH) i Trastorns Associats)

Isaac Albéniz,14-28 (Espai d'Entitats). Barcelona

Tel. 697 237 757

info@tdahcatalunya.org

9. Trastorns mentals

9.1 Concepte

Els trastorns o malalties mentals no es perceben físicament (són invisibles) i es poden definir com a alteracions temporals o permanents que afecten l'equilibri emocional, el rendiment intel·lectual i el comportament social adaptatiu (la conducta, la percepció, l'aprenentatge, el llenguatge, la motivació, l'emoció, la cognició...). Dins de les malalties mentals hi ha una gran diversitat de trastorns (cadascun amb una problemàtica particular): ansietat, depressió, esquizofrènia, trastorn de l'alimentació, trastorns de la personalitat, trastorn bipolar, trastorn obsessivocompulsiu, etc.

9.2 Necessitats específiques

Malgrat la gran varietat de trastorns que es poden encabir dintre de les malalties mentals i la gran diversitat de conseqüències per als estudiants que les pateixen, tot seguit assenyalarem algunes problemàtiques i necessitats específiques que poden estar presents en molts casos:

- Necessitat de sentir-se compresos i acceptats, ja que hi ha un descoïneixement general dels trastorns i en moltes ocasions aquests estudiants pateixen un rebuig social.
- Baix rendiment d'alguns estudiants a causa dels fàrmacs que es prenen.

- Problemes per assistir a classe pels efectes secundaris de medicaments (somnolència, trastorns gastrointestinals, etc.).
- Absència a les classes durant períodes més o menys llargs a causa de les revisions i els tractaments.
- Problemes per assistir a exàmens importants, que els suposen molta tensió.
- Dificultats per establir relacions interpersonals.
- Dificultats per expressar els sentiments.
- Dificultats de concentració i d'atenció en el seguiment d'una classe o en la realització d'alguna tasca entretinguda i laboriosa.
- Fatiga i manca d'energia.
- Dificultats per organitzar el seu temps amb eficàcia.
- Baixa tolerància a la frustració.
- Alt nivell d'exigència, que dificulta la realització de certs treballs.
- Dificultats per adaptar-se a situacions noves, amb freqüents crisis d'ansietat i angoixa que es veuen accentuades durant els períodes d'exàmens o quan han de parlar a classe.

9.3 Actuacions del professorat

S'aconsella llegir també l'apartat de "Recomanacions generals" d'aquesta guia.

9.3.1 Relació i comunicació amb l'estudiant

- Doneu suport a les tasques que du a terme l'estudiant i emfatitzeu els progressos que aconsegueix.
- Tingueu expectatives altes sobre el que pot aconseguir, ja que un trastorn mental no implica un dèficit intel·lectual.
- Procureu ajudar-lo i orientar-lo en les seves eleccions i preses de decisió.
- Demostreu obertament que teniu una actitud positiva envers la seva malaltia o trastorn. Cal saber que sobre aquestes malalties pesa un estigma social i, amb el seu comportament, els professors poden ajudar a eliminar els prejudicis existents.

- Establiu-hi contactes periòdics per evitar l'aïllament social que poden tenir alguns estudiants.
- Eviteu situacions en què l'estudiant es pugui sentir incòmode o insegur davant els companys, com poden ser les presentacions orals de treballs.
- Eviteu les ironies per no causar males interpretacions.
- Raoneu els arguments per evitar llargues o pesades controvèrsies.
- Entengueu que si l'estudiant presenta una manca d'expressivitat és degut al seu trastorn, fet que no ha de limitar o condicionar les relacions.

9.3.2 Metodologia

- Accepteu i mireu de compensar els problemes que pot ocasionar a determinats alumnes la falta freqüent d'assistència a classe per motius de revisions o tractaments mèdics.
- Tingueu en compte el fet que en determinats períodes la presa de fàrmacs pot afectar el rendiment de l'estudiant amb trastorn mental.
- Si l'estudiant presenta estats d'angoixa, podeu pactar-hi l'actuació que se seguirà si es produeixen a classe i la manera com es poden evitar.
- Potencieu les habilitats més destacades de l'estudiant amb trastorns mentals per augmentar la seva seguretat i autoestima.
- Permeteu, si així ho sol·liciten, que prenguin begudes dins de la classe per minimitzar els efectes secundaris dels medicaments. També accepteu que puguin sortir de la classe per fer un descans.
- L'ús de la pissarra digital interactiva és força recomanable perquè, a més dels avantatges generals que té, permet quan l'estudiant falta a classe:
  - Reprendre sessions anteriors destacant els punts més rellevants tractats.
  - Emmagatzemar i passar posteriorment a l'estudiant els continguts presentats a classe amb els apunts o notes que hàgiu pogut afegir manualment per ampliar el tema donat.

9.3.3 *Avaluació*

- Creeu un clima de seguretat i confiança a l'hora de fer alguna prova d'avaluació important, per evitar estats d'ansietat i angoixa.
- Quan s'acosti la data d'un examen important per a la nota final, parleu amb l'estudiant sobre la seva assistència a la prova.
- Si l'estudiant ho sol·licita, li podeu proporcionar un cert aïllament per a la realització dels exàmens o, si convé, deixar que el faci en una altra aula.
- Augmenteu el temps de la prova en els casos que sigui necessari.
- Permeteu la sortida de classe durant l'examen per motius relacionats amb el seu trastorn.
- Considereu, en casos justificats de tractament mèdic o farmacològic o de baixa mèdica, la possibilitat de canviar la data d'examen.

9.4 **Informació bàsica**

Dels trastorns o malalties mentals, destaquem:

9.4.1 *Ansietat*

L'ansietat és una reacció instintiva normal d'autoprotecció que es desencadena davant esdeveniments i situacions que posen en perill la persona. Quan l'ansietat ens bloqueja es parla d'una ansietat patològica. Es caracteritza per la presència incontrolable de preocupacions excessives i poc realistes, acompanyades en general de símptomes físics, com sudoració, tremolors, sensació de mareig, nerviosisme, inquietud, palpitations, respiració ràpida i entretallada, etc. És molt freqüent que després d'alguns episodis de crisis d'angoixa aparegui l'agorafòbia (por a patir un nou atac en llocs normalment concorreguts o situacions on pot ser difícil escapar o rebre ajuda). Els qui es veuen afectats pel trastorn d'ansietat poden patir una forta desmoralització amb símptomes depressius. Dintre de l'ansietat s'inclouen els atacs de pànic, les fòbies i, a vegades, síndromes d'estress posttraumàtic.

9.4.2 *Depressió*

És una malaltia mental caracteritzada per una alteració de l'estat d'ànim de la persona que la pateix. Es presenta amb un conjunt de símptomes que afecten

principalment l'esfera afectiva: tristesa, disminució de l'activitat física i psíquica, falta d'interès o plaer en gairebé totes les activitats, sentiment d'imptència, falta de valor i esperança, sentiment de culpa, plor incontrolable, irritabilitat, pensaments sobre la mort o intents de suïcidi, i abandonament de la cura i higiene personal. La tristesa profunda i immotivada és el símptoma principal de la depressió. En els adolescents aquest estat d'ànim pot ser irritable en lloc de trist.

9.4.3 Esquizofrènia

És un trastorn mental crònic i greu que deteriora la capacitat de les persones per pensar de manera lògica, dominar les seves emocions, prendre decisions i relacionar-se amb els altres. Sol estar acompanyat d'algun tipus de deliri o al·lucinació, especialment les auditives. La persona esquizofrènica té dificultats per distingir entre el que és real del que no ho és, i es pot comportar de manera estranya.

9.4.4 Trastorn d'alimentació

Són alteracions psicològiques que amenacen la salut i fins i tot la vida de les persones que els pateixen. Es presenta en símptomes relacionats amb un grau notable d'insatisfacció i amb una percepció equivocada sobre el pes, el cos i el menjar. Els trastorns més típics són l'anorèxia i la bulímia. El trastorn bulímic té a veure amb la ingesta compulsiva d'aliments, acompanyada d'una sensació de pèrdua de control i autorebuig. L'anorèxia és el trastorn d'alimentació més conegut i amb més repercussió social i es caracteritza fonamentalment per una pèrdua de pes notable, el rebuig a mantenir un pes corporal mínim normal i la por intensa a guanyar pes.

9.4.5 Trastorn de la personalitat

Es tracta d'alteracions de la manera de ser de l'individu, de la seva afectivitat i de la seva forma de viure i de comportar-se, que es desvien del que és normalment acceptable al seu entorn i cultura. Els processos cognitius poden estar afectats, en especial o fins i tot exclusivament, en l'àrea de la planificació de la pròpia activitat i en la previsió de probables conseqüències socials i personals. N'hi ha de diferents tipus: personalitat paranoide (persones amb gran desconfiança i recel amb tot el que l'envolta), esquizoide (persones introvertides, retretes, que eviten el contacte social i no expressen emocions), obsessiva (persones rígides, perfeccionistes, escrupoloses), narcisistes (persones amb engrandiment de l'ego), etc.

9.4.6 Trastorn bipolar

El trastorn bipolar, també anomenat malaltia maniacodepressiva, és un trastorn de l'estat d'ànim. La persona que el pateix passa d'una fase d'exaltació amb alegria elevada i augment del nivell d'activitat a una altra amb depressions intenses, baix estat d'ànim, idees negatives, sentiments d'infravaloració o de culpa, dificultat per concentrar-se o prendre decisions, etc. Existeix un alt risc de suïcidi. Els canvis entre períodes poden ser molt abruptes i algunes vegades els dos se superposen.

9.4.7 Trastorn obsessivocompulsiu

Es parla de trastorn obsessivocompulsiu quan hi ha la presència d'obsessions o compulsions de forma recurrent. Segons el DSM-IV, les obsessions són pensaments, impulsos o imatges recurrents i persistents que s'experimenten en algun moment del trastorn com a intrusos i no adients i ocasionen una ansietat o un malestar significatiu. Els pensaments, impulsos o imatges no se redueixen a simples preocupacions excessives sobre problemes de la vida real. Les obsessions o compulsions provoquen un malestar clínic significatiu, representen una pèrdua de temps (més d'una hora al dia) o interfereixen marcadament amb la rutina diària de l'individu, les seves relacions laborals (o acadèmiques) o la seva vida social. Les compulsions són comportaments (per exemple, rentar-se les mans, ordenar objectes, fer comprovacions) o actes mentals (com ara resar, comptar o repetir paraules en silenci) de caràcter repetitiu, que l'individu es veu obligat a fer com a resposta a una obsessió o segons unes regles que ha de seguir estrictament. L'objectiu d'aquests comportaments o operacions mentals és la prevenció o reducció del malestar o també la prevenció d'algun esdeveniment o situació negativa.

9.5 Organitzacions al servei de les persones amb trastorns mentals

Associació Catalana de Familiars i Malalts d'Esquizofrènia
(ACFAMES)
<<http://www.acfames.org>>

Associació Catalana per al Tractament de l'Ansietat i la Depressió
(ACTAD)
info@actad.org

Associació de Famílies amb Malalts Mentals de les Comarques de Tarragona (Aurora)

Tel. 977 520 205

<<http://www.tinet.cat/-aurora/>>

aurora.administracio@tinnet.org

Associació de Familiars de Malalts Mentals de les Terres de l'Ebre

<<http://www.afmmebre.org>>

Associació per la Ssuperació de l'Ansietat i Depressió, Grups d'Ajuda Mútua (ASSADEGAM)

assadegam@ansietat.org

Federació d'Associacions de Familiars i Persones amb Malaltia Mental (FEAFES)

Tel. 915 079 248

<www.feafes.com>

ceifem@feafes.com

Fundación Española de la Tartamudez (TTM)

<www.ttm-espana.com/index.php>

TTM_ES@yahoo.es

10. Normativa referent a l'estudiantat universitari amb discapacitat

Actualment existeix força normativa que vetlla perquè en el camp de l'educació les persones amb discapacitat no sofreixin cap tipus de discriminació i puguin seguir els estudis de forma exitosa.

La Llei 13/1982, de 30 d'abril, d'integració social dels minusvàlids estableix que les universitats s'han de plantejar mesures d'acció positiva per eliminar tota mena de discriminació derivada de l'entorn acadèmic i que, per tant, han de ser completament accessibles.

La Llei 1/2003, de 19 de febrer, d'universitats de Catalunya també fa referència al tractament dels estudiants amb discapacitat a les universitats catalanes, per tal de garantir la igualtat d'oportunitats.

La Llei 51/2003, de 2 de desembre, d'igualtat d'oportunitats, no-discriminació i accessibilitat universal de les persones amb discapacitat (modificada per la Llei 26/2011, d'1 d'agost) s'inspira en els principis de normalització, igualtat d'oportunitats, vida independent, accessibilitat universal i disseny per a tothom, i invita les universitats a adaptar el seu sistema pedagògic ordinari en funció de les necessitats dels alumnes discapacitats, sense minvar el nivell exigít, assignant-los la tasca d'elaborar normatives que posin en marxa, executin i regulin aquests principis.

La Llei orgànica 6/2001, de 21 de desembre, d'universitats (modificada per la Llei orgànica 4/2007, de 12 d'abril; la Llei 14/2001, d'1 de juny, i el Reial decret llei 14/2012, de 20 d'abril), recull en diferents articles i a la disposició addicional vint-i-quatrena els principis d'igualtat d'oportunitats i no-discriminació en l'àmbit universitari. Recull que les universitats han de disposar dels mitjans, suports i recursos necessaris per assegurar la inclusió de

l'estudiantat amb discapacitat, i que han de garantir l'accessibilitat dels edificis, instal·lacions i dependències universitàries, incloent-hi també els espais virtuals, serveis, procediments i subministrament d'informació. També proposa que tots els plans d'estudis de les universitats tinguin en compte que la formació en qualsevol activitat professional s'ha de fer des del respecte i la promoció dels drets humans i els principis d'accessibilitat universal i disseny per a tothom.

El Reial decret 1393/2007, de 29 d'octubre, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments universitaris oficials es refereix en diversos articles al tractament de les necessitats i a les adaptacions del currículum en els casos d'estudiants amb discapacitat.

L'Instrument de ratificació de la Convenció sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat, de 21 d'abril de 2008, pel qual es reconeix el dret de les persones amb discapacitat a l'educació, sobre la base de la igualtat d'oportunitats i evitant la discriminació, pretén que s'asseguri un sistema d'educació inclusiu a tots els nivells, així com l'ensenyament al llarg de la vida.

El Reial decret 1892/2008, de 14 de novembre, regula les condicions per a l'accés als ensenyaments universitaris oficials de grau i els procediments d'admissió a les universitats públiques espanyoles.

El Reial decret 1791/2010, de 30 de desembre, pel qual s'aprova l'Estatut de l'estudiant universitari, fa referència als procediments d'accés i admissió que s'han d'adaptar a les necessitats específiques de les persones amb discapacitat. S'exigeix que les universitats facin accessibles els seus edificis i espais, incloent-hi els virtuals, i posin tots els mitjans disponibles per a la seva plena integració, com ja assenyalava la Llei orgànica 4/2007, de 12 d'abril. També es refereix a la mobilitat dels estudiants amb discapacitat i als programes de tutoria permanent perquè l'estudiant amb discapacitat pugui disposar d'un professor tutor al llarg dels estudis.

La Llei 26/2011, d'1 d'agost, d'adaptació normativa a la Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat té com a finalitat adaptar i modificar diverses normes internes de la legislació espanyola per fer efectius els drets consagrats a la Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat. Les persones amb discapacitat han de ser considerades subjectes titulars de drets i no solament objectes de tractament i protecció social. Es dona un nou concepte de persones amb discapacitat: les que presenten deficiències físiques, mentals, intel·lectuals o sensorials a llarg termini

que, en interactuar amb diverses barreres, puguin impedir la seva participació plena i efectiva en la societat, en igualtat de condicions amb els altres.

Pel que fa a la normativa de què disposa la URV, podem destacar:

- a) L'Estatut de la URV (Decret 202/2003, de 26 d'agost, modificat per Acord del Govern de la Generalitat GOV/23/2012, de 27 de març, pel qual s'aprova la modificació de l'Estatut de la Universitat Rovira i Virgili) fa referència als estudiants amb discapacitat. L'article 152 diu que s'ha de disposar de les condicions adequades i el suport material i humà necessari perquè aquests estudiants puguin seguir els estudis amb plena normalitat i aprofitament.
- b) La Normativa acadèmica i de matrícula, tant de grau com de màster, també es refereix als estudiants amb discapacitat. Així, preveu que:
  - els estudiants amb un grau de discapacitat igual o superior al 33% puguin reduir el nombre mínim de crèdits de matrícula i tenir una adaptació curricular que pot arribar al 15% dels crèdits totals
  - les competències i continguts adaptats hagin de ser equiparables als previstos en el pla d'estudis
  - quan acabin els estudis, els estudiants han d'haver superat el nombre total de crèdits previstos
  - l'adaptació curricular s'hagi d'especificar al Suplement Europeu del Títol

11. La URV i l'atenció a l'estudiantat amb discapacitat

El Pla d'Atenció a la Discapacitat

Des de fa uns anys, la URV impulsa diferents accions dirigides a eliminar els obstacles que impedeixen o dificulten a les persones amb discapacitat el desenvolupament de la seva formació superior.

En aquesta línia, la URV disposa del Pla d'Atenció a la Discapacitat, que entre d'altres té com a objectius prioritaris:

- Garantir el dret a la igualtat d'oportunitats a totes les persones que pertanyen a la comunitat universitària (estudiantat, professorat i PAS) de la URV.
- Facilitar l'acollida i l'assessorament als estudiants amb discapacitat quan s'incorporen a la Universitat.
- Assegurar l'accessibilitat per a tots els membres de la Universitat.
- Fomentar la formació sobre discapacitat i accessibilitat a tota la comunitat universitària.
- Desenvolupar accions adequades per aconseguir que els estudiants amb discapacitat tinguin les oportunitats necessàries per assolir els objectius acadèmics.

Aquest pla està adscrit al Vicerectorat d'Estudiants i Comunitat Universitària, i està assistit per una persona especialista en aquest àmbit, que coordina

tècnicament el pla, i un Consell Assessor d'Atenció a la Discapacitat, que reuneix diverses persones de la comunitat universitària (PDI, PAS i estudiants) per constituir un canal de participació constant sobre aquest àmbit. Les gestions que es duen a terme per donar curs a les actuacions sobre discapacitat són dutes a terme pel Centre d'Atenció a l'Estudiant.

Pel que fa l'atenció a l'estudiant amb discapacitat, se segueix un model d'atenció personalitzada, a partir de la seva pròpia petició. Paral·lelament, es duen a terme diferents actuacions per promoure una universitat sense barreres, vetllant per l'accessibilitat dels entorns i fent possible la prestació de suports tècnics i humans, adaptacions curriculars i beques als estudiants que ho necessitin. En aquest sentit, es pot consultar la web <http://www.urv.cat/atencio_discapacitat/index.html>.

12. Normes d'actuació en cas d'emergència, evacuació o confinament

- És obligatori que el professorat conegui les normes sobre com s'ha d'actuar en cas d'emergència a la URV, consultables a la intranet de la Universitat i, entre d'altres documents, a l'agenda que es reparteix al professorat. En cas que ho consideri necessari, el professorat pot formular a l'Oficina de Prevenció de Riscos Laborals de la URV (OPRL) qualsevol pregunta o dubte que consideri necessari.
- El personal docent pot assistir a les sessions formatives que des de l'OPRL i l'ICE s'impulsen anualment, orientades a formar el personal docent sobre la manera d'actuar en cas d'emergència i primers auxilis.
- Cada centre de la URV disposa d'un pla d'actuació en cas d'emergència. Els docents poden sol·licitar-ne informació al degà o director del centre i al cap d'emergència del centre (i també a l'OPRL).
- En cas d'una emergència o accident, pot ser molt profitós que el personal hagi consultat prèviament la informació inclosa als cartells *Què cal fer en cas d'emergència* i *Primers auxilis* editats per l'OPRL. Per tant, les aules haurien de comptar amb aquests cartells, amb la informació del centre incorporada (el telèfon de la consergeria, com a mínim).
- Si cal traslladar un alumne, no s'ha d'utilitzar el vehicle propi.
- També cal tenir a mà els telèfons d'emergències següents:
  - Coordinació d'emergències: 112
  - Ambulància: 061

- Centre de control del centre: el de la consergeria del centre
- És obligatori que els professors i els estudiants (amb discapacitat o sense) coneguin l'actuació en cas d'emergència, tant de confinament com d'evacuació. Cal que tothom conegui les rutes per evacuar una zona, especialment les més ràpides i segures,.
- En funció del tipus de discapacitat, cal assignar un o més estudiants (amb els respectius suplents) de referència per a l'estudiant amb discapacitat. L'objectiu és assegurar-se que en cas d'evacuació o confinament l'estudiant amb discapacitat rep l'atenció i informació necessàries. Si en el moment de l'emergència no hi ha a l'aula els alumnes de referència, el docent n'ha de designar d'altres. Si això no és possible, cal que el mateix professor se'n faci responsable sol·licitant l'ajuda a qui consideri oportú i informant el centre de control del centre (consergeria) sobre la nova necessitat que cal satisfer.
- El professor és el màxim responsable de l'evacuació o confinament dels estudiants que hi ha a l'aula en el moment de l'emergència.
- Finalment, per resoldre qualsevol dubte relacionat amb la prevenció de riscos laborals, i concretament sobre d'actuació en cas d'emergència als centres de la URV, cal posar-se en contacte amb l'OPRL a oprevisio@urv.cat (c/ Marcel·lí Domingo, 2-6, edifici N5, telèfon 977 556 197).

13. Bibliografía

- AINSCOW, M. (2003). “Desarrollo de sistemas educativos inclusivos”. Ponencia presentada a Sant Sebastià. <http://web.mac.com/...Inclusiva.../mel_ainscow.pdf>.
- ALFARO, I. J. (2007). *La respuesta organizativa y metodológica de la universidad ante una nueva tipología de estudiantes*. València: Universitat de València, Servei de Publicacions.
- ALCANTUD, F. i altres (2000). *La integración de estudiantes con discapacidad en los estudios superiores*. València: Universitat de València, Servei de Publicacions.
- ARAGALL, F. (2006). *Libro blanco del diseño para todos en la universidad*. Madrid: IMSERSO; Fundación ONCE; Coordinadora del Diseño para Todas las Personas en España.
- BOO, M. C.; FERNÁNDEZ, J.; MAYAN, J. M. *Protocolo para la integración en la comunidad universitaria*. Lugo: Universidad de Santiago de Compostela.
- BOOTH, T.; AINSCOW, M. (2000). *Índice de inclusión. Desarrollando el aprendizaje y la participación en las escuelas*. Bristol: Centre for Studies on Inclusive Education (CSEI).
- BUENO, A. (2010). *Guía de buenas prácticas de apoyo a la discapacidad en la universidad*. Pub. Limencop.
- CASADO, R. (coord.) (2004). *Apoyo a los estudiantes con discapacidad en la Universidad de Burgos*. Burgos: Universidad de Burgos, Vicerrectorado de Estudiantes y Extensión Universitaria.

- CASTELLANA, M. (2005). *Proyecto: Estudiantes con discapacidad en las aulas universitarias. Estudio sobre la atención a la diversidad dentro de las aulas universitarias*. Barcelona: Universitat Ramon Llull. Blanquerna.
- CASTRO DE PAZ, J. F.; ALEGRE DE LA ROSA, O. (2006). *Guías didácticas para la atención al alumno con discapacidad de la Universidad de la Laguna*. Publicaciones Institucionales.
- CEAPAT. *Presentaciones en PowerPoint accesibles. Información para todos*. <http://www.ceapat.es/ceapat_01/centro_documental/tecnologiasinformacion/tic_en_general/IM_038818>.
- CENTRO ESPAÑOL DE DOCUMENTACION SOBRE DISCAPACIDAD (2007). *Conclusiones y propuestas de actuación. II Congreso Nacional sobre Universidad y Discapacidad y XI Reunión del Real Patronato sobre Discapacidad*. Madrid.
- CONFEDERACIÓN ESTATAL DE PERSONAS SORDAS (2008). *Guía de buenas prácticas en las universidades para la juventud sorda*. Madrid.
- DSM-IV-TR (2005). *Criterios diagnósticos*. Barcelona: Masson.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. CONSELL INTERUNIVERSITARI DE CATALUNYA (2007). *Guia d'atenció dels estudiants amb discapacitat a la universitat*. Barcelona.
- GÓMEZ, J.; COIDURAS J. (ed.) (2011). *Guia de contingut digital accessible*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- IPLAND, J. i altres (2008). *Guía de apoyo a las necesidades educativas de los estudiantes con discapacidad: Grupo de Investigación Suroeste*. Huelva: Universidad de Huelva.
- LABORDA, C. (2005). *Docència universitària i necessitats especials*. Fundació Autònoma Solidària. Universitat Autònoma de Barcelona Campus.
- LATORRE, F. (2007). *Guía de orientaciones prácticas de atención a estudiantes con discapacidad de la Universidad de Zaragoza*. Saragossa: Universidad de Zaragoza.
- MÉNDEZ, I. i altres (2008). *Guía universitaria para personas con discapacidad de la Universidad Autónoma de Madrid*. Madrid: Oficina de Acción Solidaria y Cooperación, Vicerrectorado de Relaciones Institucionales y Cooperación de la Universidad Autónoma de Madrid.

- OMS (1992). *CIE-10 (Clasificación Internacional de Enfermedades)*, 10a versió.
- OMS (2001). *Clasificación internacional del funcionamiento de la discapacidad y de la salud (CIF)*. Ginebra: OMS.
- OUELLETT, M. L. (2000). *Disabilities Resources for Teaching Inclusively. The Center for Teaching*. University of Massachusetts Amherst.
- PERALTA, A. (2007). *Libro Blanco sobre universidad y discapacidad*. Madrid: Real Patronato sobre Discapacidad.
- PERELLÓ, J. (1995). *Trastornos del habla*. 5a ed. Marcelona: Masson.
- RODRÍGUEZ MUÑOZ, V. (coord.) (2010). *Atención a los estudiantes con discapacidad en la universidad. Orientaciones para el profesorado*. Madrid: UNED.
- SÁNCHEZ PALOMINO, A. (coord.) (2004). *Guía didáctica para la atención educativa al estudiante con discapacidad: guía para el profesorado*. Almería: Universidad de Almería, Vicerrectorado de Estudiantes, Servicio de Publicaciones.
- SERVICIO DE APOYO AL ALUMNADO CON DISCAPACIDAD (2007). *Guía de orientación al profesorado del alumnado con discapacidad de la Universidad de Málaga*. Málaga: Vicerrectorado de Servicios a la Comunidad Universitaria.
- SORO, E.; VILA, A. (2005). *Projecte Universitat i Discapacitat de Catalunya (UNI.DIS.CAT)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Consell Interuniversitari de Catalunya.
- UNIVERSIDAD DE MURCIA (2010). *Guía de recursos para estudiantes universitarios con necesidades especiales*. Murcia: Servicio de Asesoramiento y Orientación Personal (SAOP).
- UNIVERSIDAD PONTIFICIA COMILLAS (2006). *Guía de apoyo al profesorado*. Madrid: Unidad de Trabajo Social. Vicerrectorado de Extensión y Servicios a la Comunidad Universitaria.
- UNIVERSIDAD REY JUAN CARLOS I. *Guía de apoyo a las personas con discapacidad*. Madrid: Vicerrectorado de Política Social, Calidad Ambiental y Universidad Saludable.
- UNIVERSITAT JAUME I. *Guia d'atenció a la diversitat*. Castelló de la Plana: Unitat de Suport Educatiu. Vicerectorat d'Estudiants i Ocupació.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA (2004). *Consells pràctics per a la docència: atenció a l'estudiant amb discapacitat*. València: Delegació per a la Integració de Persones amb Discapacitat.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA (1993). *Academic Accommodations for Students with Disabilities*. <<http://teaching.berkeley.edu/bgd/disabilities.html>>.

UNIVERSITY OF MAINE (2009). *Teaching students with disabilities: an overview*. <<http://www.maine.edu/system/asa/acl02.php>>.

UNIVERSITY OF ILLINOIS (1993). *Teaching Students with Disabilities - A Practical Guide*. <<http://www.disability.uiuc.edu/page.php?id=61>>.

UNIVERSITY OF SOUTHAMPTON (2006). *Supporting inclusive learning and teaching*. <http://www.swap.ac.uk/docs/swapguide_1.pdf>.

La presència d'estudiants amb discapacitat i altres trastorns a les aules universitàries és cada cop més gran, fet que comporta nous reptes docents. La present guia té com a finalitat principal oferir al professorat de la URV, principis, informacions i orientacions bàsics d'actuació a tenir en compte a l'hora de donar resposta a les necessitats educatives més freqüents que aquest estudiantat pot presentar.

